

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23912
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	50
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 50

END
TO
ENQUIRE

end n | I अन्तः — पर्यन्तः T B, १

Māh, Kāv, etc — विरामः I

Sārikh G, Mn, etc — उपसंहारः

L — उपसंहारः Kathās, Sāh,

Sarvad, etc.

I II अंशु m — अपवर्गः Kātyā, १

etc — अपवृत्ति I L — अपसारिता

Mālar — अवसादः L — अवसायः L

— अवसिति † Ked — असा: —

आसन्नम् L — उत्सर्गः KātyŚr, ' II

ĀśvGr & Śr, MBh, Mn, etc —

उदयनम् TS, ŚBr, Tāndya Br —

उदकः ŚBr, TS, AitBr — उदवसानम्

mfn AitBr, MaitrS — उदुच

† VS, TS, ŚBr, ĀśvŚr, etc —

(in dram.) उपसंहृति † Sāh 332,

Dairat — कस्तनः Comm. on Un —

कालः [ये अ, RPrat] chUp II

— कृत्यम् MBh, etc — क्षयः (Pāṇ.

6.1.201) — द्वारापिधानम् Mālav 2.

II, द्वारापिधान (Sch), द्वारापिधानः

डि — निधानम् L — निधानम् —

(निधनः only Hariv 4846, ग

अध्याय) Mn, Var, MBh, etc —

निर्गमः MBh, Kāv, Susr, etc —

निर्गमः Kāv, Rājat — निर्गमः ‡

Rājat — निर्गमः MBh, Kāv, etc —

(in dram.) निर्गमः W — निर्गमः:

MBh, Bhp (v.l. दिष्टान्त) —

परिक्षमः Mn, MBh, Kāv, etc —

परिणति ‡ Kāv — परिणामः (ibc)

Kāv — परिवृत्ति ‡ Kir — परिसमाप्ति

f Sank, Sāh, Pān, Sch

पर्यवशेषः MW — पर्यवसानम् Gobh,

Nāg, mit — पर्यादानम् Divyākā —

पर्याप्ति f ŚBh — पर्यासः Bh, ŚrS —

पर्याप्त R — प्रक्षयः MBh, Hariv,

Sarvad — प्रत्यस्तमयः Bādar, Sch

— प्रयोजनम् (ये f आ) Prāt, MBh,

Kāv, etc — प्रलयः — प्रान्तः,

प्रान्तम् (युं ह आ) मञ्च, Kāv,

etc — ममादा RV, etc — यमनम् L —

यामः TS — लि म (only L) —

विगमः Kāv, Var, etc — विच्छेदः

मञ्च, Kāv, etc — विपत्ति ह मञ्च

12. 9+40 — विभ्रंशः मञ्च, Kathās,

Pur — विरति ह Kāv, Kathās, etc

— विरमः मञ्च, Bhr — विसर्गः RV,

गृह्यसूत्र -- विमर्शनीयम् RV, ŚrS, Hariv.

वेला ŚrS, Kāvyaśāstra -- व्यतिहारः.

BhP -- व्यासः MBh, R, etc.

व्याख्या f ĀpŚr -- व्यासः Nalāda --

व्युपक्रमः Hariv -- व्युपक्रमः Mālatīm

(v. 1. for व्युपक्रम) Sāh -- शान्ति f

Kāv, Kathās, BhP -- शान्तिम् MW

— शिखरः, शिखरम् MBh, Kāv, etc.

३८३.५ AV, Kum, Gut — शेषः, शेषम्

RV 77.15 — षः — संस्था (५८ ५)

आ) Pur — संस्थानम् (५८ ५ आ)

L — संस्थिति ५ Pur — संहारः

Bhar, Sah, etc — संहति ५ Kathas,

Sah — सम्पत्ति ५ T Bhāṅ Sah —

सम्पत्तयः BhP — सति ५ L.

as if it were the beginning

and the end आद्यन्तान्त Pān 1.1.

21.

at the end I पयन्ता Kathās —

चरमम् Rājāt 5.7.

II उत्तरम्.

at the end of day दिनक्षये MBh

1. 699, R. 4. 3. 10 at the end of

life. जीवितक्षये Dāś, आमुष्मन्क्षयः

Ragh at the end of the night

जघन्यरात्रे loc MBh 3. 10795

& 14750 'at the very end of'

सर्वान्ते (gen) attaining an end

by अवसानके म्फ (इति) न

(in comp) being at the end

अन्तश्च म्फ --- परमं नाय म्फ

Ap Sr being at the end of

अन्तगत mfn being at the end
of the line of a verse अवसित
mfn RPrāt, VPrāt belonging
to an end उदयनीम mfn ŚBr,
 Ait Br, Kāty Śr, etc.

bringing to an end । II कृतान्तः

mfn Bhp 9. 6. 13 --- यापन

mfn Bhp --- परिवर्तक mfn

brought to an end अस्तं गमित

mfn Megh — समाकुञ्चित

mfn Naish capable of being

brought to an end पारणीय

mfn Māh, BHP causing an

end कृतान्तं mfn BHP 9.6.13

causing an end of अन्तकरणम्

Bear chief end हेतुप्रथमम् Malatani

Mālatīm, Comm. on Bādar

come to an end अस्तमित R,

Ragh, etc — शान्त mfn MBh,

R, Ragh, Rājat.

coming to an end । I समापनम्

MBh.

+ II पूर्ति † Naish — विनिवर्तनम्

Dajar, Sch — विश्रान्ति †

Kathās, Sāh — विज्ञान mfn

Kāv, Rājat — विनिवृत्ति t Mn,

Hariv, etc coming to an end by.

that पदोन्त mfn TBz 1.5.9.3,

Hit coming to an end with

पमन्त mf (आ) n Lalit

containing the end of संहतिमत्

mfn (comp) Sāh denoting

'the end' अन्तानाम् mfu TS,

Tānd. Bz end and beginning

अन्ता^{दी} du m (gana राजदन्तादि)

'end-circle' प्रान्तवृत्ति f Mālatim.

an end (in general) शिखा

Maitr Up, Kāv, Var Bz S the

end in view उद्देश्यम् the end

of a bamboo-cane वंशाकम् Sāy.

the end of a bow । I आत्मा RV, VS

SBH.

I II अर्ति f L, आत्मा - कुस्तम् L

the end of a bow (where the string

is fastened) धनुरात्मा SBH the

end of a business कार्यान्तः end

of a conversation कथान्तः 'end

of a course of action कृतान्तः

(rarely) गुणानाम् Sāṅkhya, etc

etc the end of a curl अलङ्कारः

the end of a Dikshā दीक्षान्ताः L

= अवशुभ ~~the end of a~~ ~~अम्बरान्तः~~

garment अम्बरान्तः — वस्त्रान्तः

Kathās, Mit, वस्त्रान्तः Sāṅkhya,

Mbh, R, etc — शिरसा Śak

end of a garment, esp. of a

woman's garment अङ्गुली, ,

अङ्गुली the end of a half

month पक्षक्षयः Var.

the end of a Kalpa । I

कल्पान्तः L — कल्पक्षयः Bear:

I-II कल्पक्षयः Kathās.

the end of a libation सवनसंस्था

Lāty — सवनान्तः Kātyās the

end of a line in a stanza

पदान्तः Lāty the end of a

month मासान्तः Lāty end of

a Pāda विरामः Śrutab —

विरति Śrutab the end of a

Parvan etc पर्वणाधि m W end

of a period of ~ time परिवर्तन

MBh, Hariv the end of a

rite कर्मनिवृत्ति to Āpṣṣ end

of a sacred action कर्मिणाः

Sāman Br, Karmapṣ the end

of a sacred text मन्त्राणाः

Mān Śr the end of a sacrifice

यशान्तः -- उदवसानीयां ऽBr

end (of a sacrifice, through

the fire going out (amṇ) उदिति

f RV 6. 15. 11, AV 10. 2. 10 the

end of a Sāman सामान्तः Laty

the end of a season ऋतुसमाप्ति

f Ap Śr end of a sentence

विरामः Aprāt, Pān, etc end of

a speech वागुत्तरम् मन्त्र end

of a veil अञ्चलः, अञ्चलम्

the end of a watch (at 9

02 clock in the forenoon)

प्रहरविरति f Amar the end of a

wick दशान्तः Ragh 12.1 end

of a word विरामः Aprāt, Pān,

etc end of a work कर्मन्तिः

Mazicch, Suleh the end of a

Yuga युगक्षयः R, BHP the

end of all things क्षयकारिः

(in ~~satya~~ rhet.) the end of an

action फलम् (ife ७ आ or ई)

Das, Sāh end of an affair

विशेषणः W the end of any

movement सहिस न RV,

Kāth the end of anything

पारम् (rarely m) RV, etc

the end of autumn शरदन्ताः

↳ (in dram.) end of distress

समयः (life & आ) Bālar, Dāsar

Sāh 'end of drinking' पानात्म्यः

Sūsr the end of enjoyment

सागान्ताः Mā the end of everything

सर्वान्ताः Divyān the end of human

life संसारान्ताः Bhārta the end

of knowledge विद्यान्ताः Mā

the end of life दशान्तः Ragh

12.1, Hariv 4394 — शिवान्तः

MBh.

end of life । I जीवितान्तः W

— जीवितान्तः R 2.64.72 —

जीवितान्तः Mālatīm.

+ II अन्तः sometimes अन्तम् —

अश्मनाम् (v.l. अश्मन्त and this

perhaps for अस्मन्त) —

जीविता^वभृथम् Gobh 1.3.13.

the end of mundane existence

संसारान्तः Bhartr end of night

ना^वमृत्तो रात्रिः Lalit 5. the end

of pain: दुःखान्तः Madhus end

of shawl अञ्चलः, अञ्चलम्

end of ta: तान्तः Rāmat up

1.78 the end of the amā (vāsyā)

night अमांतः Comm. on Ragh

14.80 (in a verse quoted from

Vyāsa) Comm. on Sūryas end

of the annual course of the

Sun विसर्गः Car end of the cold

season हिमात्मः R ' end of

the heat तपोत्मः MBh 3, Śak

3.9, तपान्तः MBh 6.8, R 6.37.

68 the end of the book for

driving an elephant अयच्छः,

अयच्छम् Pān 8.3.97. the end of

the horizon दिगन्तः Bharts?

1.37 end of the hot season

उष्णान्तः R — अग्नि संशयः MBh

— धर्मान्तः Hariv 10/30, R 3,

Megh the end of the line of
 ४१

verse अवसानम् AAnukar,

VPrat, Kāty Śr the end of the

night अपररात्रः — क्षमात्ययः

R, Ragh, Dās the end of the

penis लिङ्ग-_{२१} १२५५ L the end of the

period of the effect of a curse

शापान्ताः Megh, शापावसानम् MW

end of the pole of a car

अक्षाग्रम् the end of the universe

प्रलीनत्वा, प्रलीनत्वम् L — संवत्सः

R, Hariv end of the work

उदन्ताः

the end of the world I I

जगदन्ताः W.

+II अभवः — अलोचः R 1.37.12

— शक्तिमत्त्वापः L — क्षिति f

L — परिवर्तः (with लोकाणाम्)

R — मन्द म् (आ) य L, =

प्रथम — लोकविसर्गः मञ्ज.

(in dream.) end of trouble

समयः (ये f आ) Bālar,

Daśar, Sāh extreme end (as

of a year) पृच्छः, पृच्छम् (ये

४ आ, ई) Sāṅkh Br for that

end तदयम् Pāṇ 5.1.12, R1.73.

4, Var Brs 74, Kās, Up 4

for this end एतदयम् - Kathās,

Pāṇcat, etc forming the end

नैष्ठिकम् mf (ई) ५ MBh, Har

Ragh — पद्य mf (आ) ५

A Prāt forming the end of

अवसानिक mfn (in comp)

३१५५ मन्त्र...

R 2. 56. 25 forming the end

(of a sacrifice) अवसानिक

mfn Ait Br, Maitr S from

one end to the other पर्यन्तात्

पर्यन्तम् Vae (from the beginning)

to the end आसमाप्ति Rājat

from the end अन्तात्: going

to the end अन्तर्गत mfn going

to the end of पारगमनम् (comp)

R going to the end of life

अन्तर्गतम् gone to the end

इतान्त mfn sis — अन्तर्गत

mfn having a bad end

इरन्तापयन्ता mfn Prasanna

इरन्ता mfn Mn, MBh, etc

having a beautiful end सुजघन

mfn TS having a good end

खनत mfn MBh, Ragh, Kathās

having a sharp end शिरगाधर

mfn W having an attainable

end पारणीय mfn MBh, BHP

having an end अन्तवत् mfn

AV, etc having bhavat at

the end भवदन्तः म्फ (आ) न

Pāṭya having both origin and

end subject to the lords of the

world लोकेशप्रभवात्म्य म्फ न

having neither beginning nor

end अनादिनिधन म्फ having

no end दुरन्ता म्फ having the

same end समानार्थ म्फ (आ) न

Āśv Śr, R having the word

'behavat' at the end भवदुत्तरम्

in each case to the end

प्रत्यन्तात् Lāty in the end

अन्ते loc c — परिणामे lasting

till the end of the world

आकल्पस्थामिन् mbu Rād like

the end अन्तावत् lord of the

end निधनपति म TAr 'lowest

end of anything कोटिका

Pāṇcat making an end

अन्तक म्फु making an end

of everything सर्वान्तकृत म्फु

Pāṇcar, सर्वान्तक म्फु Pāṇca

near to the end उपांत म्फु

'night's end' शतपाक्षयः Mricch

night of destruction at the end
of the world (often personified
and identified with Durgā or
with one of her Śaktis)

कालरात्रि or कालरात्री msh, R, etc

not standing at the end of a

pāda. अंशान्तीय mfn, not

standing at the end of a word

अप्यन्तः म्फु Pān, Sch one

whose end has arrived अन्तः

म्फु R 2.12.31 one whose

end is at hand निरामांत म्फु

Kir 2.15 one whose life goes

to an end क्षितायुस् म्फु MBh,

Kathās, = क्षितायुस् — क्षितायुस्

म्फु RV 10.161.2 one whose

sleep has come to an end

संजातानिद्राप्रलय mfn L over

end स्वान्तः BHP put to an end

निधनकृत mfn Jain UP putting

an end to उच्छेदः ~~परमार्थ~~

putting an end to disputes

समाप्तिः f L reaching to the end

उदन्ता mfn ŚBr, Kāty Śr, TBz

reaching to the end of अग्निर

mfn only ife recitation from

the end to the beginning

निलोमपाठः Cat regarded as the

end of all. (i.e. God) पयवशेषित

mfn MW relating to the end

आन्त mfn relating to the end

of an eclipse आक्षिप्त mfn

Sūryas seeing the end of

अनसानीदश mfn (gen) PBr

standing at the end (of a

^{word}
~~word~~ अन्तिम mfn RPrāt

taking place at the end of a

fiery phenomenon अग्निप्रदीप

mfn SBr 11. 2. 7. 25 tasteless

in the end अन्तिम mfn

Pañcat tending towards an

end पञ्चवसानिक म्भन् MBh (v. l.

पञ्चवसानिक) — परिणाममुख म्भन्

Sak the end of thread तन्त्रग्राम

१ गहादि 'the end of trouble'

दुःखान्ताः Madhus the end of

voice वागान्ताः Kātyāśr 'the end

of what is seen' दृष्टान्ताः MBh,

R, etc the end of youth

सोमनाथानां Pañcat the farthest

end of the world शान्तिनाथ

Buddh the feathered end of

an arrow शान्तिनाथ MW the

flood of water at the end of

the world संयमात्मसु न BHP

the further end उत्तराधम the

having come to an end

शिरस्तत्त्वम्. Sāh the head-end

(of a bed) शिरोभागः Kād (v. l.)

शिरोधामन्), मकार, शयनीयशिरोभाग

'the last end' परान्ताः Mund Up

'the latter end' अपरान्ताः 'the

moment of end' अस्तसमयः Śis

9.5 the only end एकांताः R,

Susr, etc the outer end (of

the eye) लोह्योन्तः L the part

which is next to the end

उपनिषद् Comm. on Pan. a

particular incantation (to be

recited from the end to the

beginning) प्रलोकना Kathas

a proximity to the end

उपान्यास the rhythm at the end

of a verse वृत्तम् (life of आ)

Repeat a sharp end शिखा

... up, ... Var. 13.5 ...

... at the end of the world

... with ... the ...

... and ...

Maître S, TS, Br, Kath

the thick end (of a bone or
of a club) कुम्भः, कुम्भम् (if
 ठ 3A) TS thin end बंसी,
 बंसम् TS, Bz the time of
end डोषकाः W to this end-
that पुनदश्मि तद् R thread
end of a cloth यिः L toward
the end of the night

पाश्चात्यरानि (only ओ)

Kathārn.

to the end I आनाम् SBE,

TS, Gaut.

+ II अन्यनाम् — यदनाम् AitBr

— निष्ठातो: all inf (with आ)

RV.

to the end of पयनाम् (ifc)

Kap to the end of the foot

आप्रपदम् Pan 4.2.8 to the end
of the world सावदाग्रुतसमस्तम्

Sinhâs ultimate end

सम्प्रान्तः Kâstkh undertaken
for that end लक्ष्यम् मन्

Bhag 17.27 the unwoven ends
of woven cloth वस्त्रं f L, वस्त्रं

verging towards the end

परिणाममुरा mfn Sak whose

infatuation has no end

उरन्तामोह mfn BHP 7.6.13 the

wind that is to blow at the

end of the world. १५५०१२५ m

W with bhavat at the end

मोक्षमार्ग Mn 2.49 with the

broad end to the north

उदीचीन कुडा म्फ (आ) न, Kir

with the extreme end

राय-एड म्फन Katy Sr, Sch to

be at an end अवसा, अवस्थान

Kir 16.17.

to bring to an end । I समाप्त

caus समाप्तमान Mn, MBh, etc

— विरम caus विरमयति,

विरामयति R, BHP.

I II अभ्याप्त caus अभ्यापयति

SB₂ — निःपठ, निस्तिष्ठति CHU

— पच caus पचयति, पचयत

Swish — परिणाम caus

परिणामयति R — पृ caus

पारयति (ep and m c also

परमते) RV, etc — संशम caus

संशम गति Pañcat.

to come to an end | I

विरम्, विरमाति (rarely $\bar{A}$),

IS, etc.

| II अवसद्, अवसीदति —

विरामम् with या or प्र या —

व्यावृत्, व्यावर्तते (rarely $\bar{A}$)

MBh, Hariv, etc — अनुच्छेद

only pass अनुच्छेद चाति MBh —

अनुपरम, अनुपरयते (ep also

अनुपरमति) MBh, Hariv —

pass हीयते (ep also हीयति)

Ch Up, Mn, MBh, etc.

to have an end आसु cl 2

आस्ते (and आसते AV 11.8.32,

etc) Pāṇcat, Dās, Hit, etc.

to make an end of । I अन्तम

Nom अन्तयति L.

। II क्षि caus क्षययति rarely

क्षययते very rarely क्षययति

(acc) MBh, R, etc - - क्षि-

८ । क्षययति ८ 5 क्षिणोति ८ 9

क्षिणोति (acc) RV, AV, etc

पयाप्, पयाप्नोति MBh.

to make anything an end

मयादीकृ, मयादीकरोति Pāṇ 5.2.8,

Sch to put an end to समाप्

caus समापयति Āpast, Kathās,

Bhp to reach at the end

पारं गच्छ with gen or loc,

MBh, R, etc at the farthest

ends दूरे पारे RV the ends of

a cloth. वस्त्रि म् L, वस्त्रमः

m pl b pl the ends of the

earth i. e. the whole earth

द्वमातः Pañcat loose ends of

any piece of cloth द३॥

Kāty Śr 4.1.17, Lāty 8.6.22,

Kauś, Śaṅkh Gr 2.12.5,

Mn, etc having fruits at the
end of its branches

फलमग्राशारिवन् mfn Hariv

'having the ends together'

समन्ता mf (आ) ॥ RV, AV,

Pañcar Br.

end vb 1I विनिवृत्त, विनिवर्तते Mn,

MBh, etc — निवृत्त, निवर्तते TS,

ŚBṛ, Up, etc.

I II निधा, निदधाति, निधत्ते ŚBṛ

विलयंगम्, विलयंगमा, विलयंग्रज

to end in पयवसो, पयवसयाति

Kāv, Sāh.

ending I II प्रति † Naish.

ending with विरामः (५९)

'ending with a Gotra affix'

गोत्रान्तः (scil शब्द) L 'ending

with fruit फलान्तः L ending

with the Jala libation जलान्तः

SBz looked at with a glance

ending in tears अश्रोतरमीक्षितः

I II adj अवसादक L.

not ending. अपरिसमाप्तिक

Comm. on Bz Az Up ending in

विरामक (ifc) L beginning

and ending with आद्योत्तम,

आद्योत्तम if Mn 3.205 ending.

equally समानोदक TS, SBr,

Kaps ending in a Ric

मैत्रेय MaitrS ending in

ashes. भस्मान्त SBr ending in

dā दाता MānGr 1.18, Golh

2.8.16 ending in happiness

रुखान्त MW ending in separation

वियोगावसान MW ending in

~~sthana~~ sthana स्थानान्त

Pan 4.3.35 ending in the

morning प्रातरन्त, प्रातरपवर्ग

Kātyāṣṭh, Sch ending in the

n. th उदक्संस्थ AśvGr.

ending in the remote distance

दूरे Sन्त RV, AV ending in

unhappiness असुरलोदय Mn 4.

70, असुरलोदय Mn ending

thus इत्यन्त ~~Comm.~~ Comm. on

Pān — एतदन्त Mn 1.50 ending

with पर्यवसायिन् उत्तारः,

Śamk (पर्यवसायित्वम्),

पर्यवसायः ये, Bālar —

प्रतिपद (अ) (५८) Jatak

ending with the word pada

पदान्त Pān 7.3.9 ending with

the word samidhi समिधन्ता

KātyŚr ending with the word

vasu वसुन्ता Goh ending

with vāc. वाक्ता KātyŚr

ending with verses of the

Yajur-veda यजुर्वेद MaitrS

ending with the word Yajña

यज्ञोत्त PārGz not ending with

a case consonant आनिहृत्

VPrāt whose infatuation has

a bad ending दुरन्तमोह Bhp

7.6.13.

ending I II उदवसाय p ŚBec,

Kāty Śr.

ending to the north उदगमवर्गम्

Āp.

endless adj | I अनन्त ऋ (आ) —

अनन्तान्.

| II अतीर्ण RV — अत्यन्त —

अनन्तक — अपरिसमाप्तिक Comm.

on Bz. Ār Up — आत्यन्तिक ऋ (ई)

Mn 2. 242 seq. ; Bhag, etc

उत्पार — निरवधि Sarvad (also

निरवधिक) — शेषतः f (2) RV.

doing what is endless

दुरन्तकृत MBh 10. 15 endless

delight शतसुरवम् Bharts.

endless series of statements

अनवस्था (in phil) having

endless energy दुरन्ताशक्ति Bhp 1.

3.38 having endless power

दुरन्ताशक्ति Bhp 7.8.40 rendering

endless अनन्तकर Pan 3.2.21,

RV 5.20.21 suffering endless

pains दुरन्ताकृत MBh 10.15.

ended adj I समाप्त Katyā, ,

मम, MBh, etc — अवसित MBh

← 1. 4678, etc — विनिवृत्त

Hariv, Kāv, Kathās.

I II अवसन्न Mil — परिवृत्त Hariv

— पमवासित MBh, Kāv, etc — पूर्ण

Sāṅkhya, MBh, R, etc

विच्छिन्न Rājat — विरत R,

Kālid, etc — वृत्त — व्यवसित

Kāth, व्यवस्त Divyār — संस्थ

४ (आ) L — समाहित MBh — सात

W — हत RV, etc.

full-haunched (lit. full

ended). इमन्ति.

endearing diminutive for Pitri-datta

॥ पितृक इत् († आ). ~~an~~

an endearing form of datta वसुदत्तः

L an endearing form for vasudatta

- वसुः Pān 5.3.83, Pat endearing

form for vāyu-datta वायुकः Pat

endearing form from Deva-datta

मानुदत्तः Pat endearing form of

Pitridatta पितृदत्तक endearing

form of Prajāpati-datta प्रजापतिकः

Pat endearing form of Vasistha

वासिल mbn g काशादि Vām 5.2.63

an expression of endearment applied

to a child ककुत्सलम् [BRD] AV

18.4.66, T a term of endearment

वत्सक (Voc) Heat a term

of endearment applied to a mistress

पण्डी (१ बह्वादि) W

endeared adj । II चारु = RV, VS 35.17.

TS-3, TBh 3.1.1.9, SankhSd 1.5.9.

endearedness n । II चारुत्वम् RV 10.70.

१, चारुता AitBh 4.17.

endeavour vb । I प्रयत्न, प्रयत्नते ऽन् S,

Mn, MBh, etc — प्रयत्न, प्रयत्नयति

Nāish — यत्न ल । यत्नते Mn, MBh,

Rār, etc.

I II इन्क्ष RV — पर्यवसो, पर्यवसयति

MW — व्यायम्, व्यायच्छते (P only)

म् ल) TS, Br, MBh, etc.

I III अङ् ल । अङति L. — येष ल ।

मेघते धातुप 16.14 (v.l. for मेघ)

— शिञ्, शिञ्ज caus शिञ्जयति धातुप

32.13 — बाह् cl 1 (धातुप 16.44)

बाह्ते धातुप.

to endeavour after धट् cl 1.

धट्ते (exceptionally धटति)

to endeavour to attain उयध

MaitrS 1.2.14 to endeavour

to buy मागि cl 1. 10 (Dhatup

34. 39) मागति, मागिमाति (ep

also मागिते) Kathās to endeavour

to gain समीह, समीहते (acc) VS,

etc — आकाङ्क्ष, आकाङ्क्षति, आकाङ्क्षते

(with acc) Ait Br, Mn 10. 121,

etc, (rarely with gen) Mn 2.

162. to endeavour to make

favourable इष ८ 6 ep &

Ved ~~also~~ इच्छति also इच्छते.

to endeavour to obtain I I

मृग ८ 4. 10 (Dhātup 26. 137,

35. 46) मृगमति, मृगमते (मृगमति)

(acc) MBh, Kāv, etc.

I II आन्ता RV — इष ८ 6 ep

& Ved इच्छति also इच्छते RV,

AV, ŚBh, AitBh — श्रूय, श्रूयति

— एष, श्रूयति, श्रूयते.

to endeavour to reach यत्

cl. 1 मन्ते Mn, MBh, Kāv, etc

to endeavour to reach a place

आकाङ्क्ष, आकाङ्क्षति, आकाङ्क्षते

Mn 3.258.

endeavour 1 II अथरचनम् Bhp —

आयासितम् mālatim (v. l. प्रयासितम्)

— उद्युज् fi mānḡḡ — उपक्रम

campak — घटा L — चेष्टा

ĀśvŚr 1, Śvet Up 2.9 (ifc),

Mn 4.63, Bhag, etc — प्राणिधानम्

SaddhP — प्रलियत्नः Pāṇ 1.3-32n

2.3.53, etc — योगः Mn, MBh,

etc.

continued endeavour प्रयत्नः

Mn, MBh, etc endeavour after

यत्नः (also pl) (loc or

comp) Mn, MBh, etc endeavour

(used to explain pra-yatna)

प्रयत्नम् Pat strenuous and

continuous endeavour उद्योगः.

endeavouring । II नाहनम् W.

endeavouring to obtain । II

इति ।

endeavouring adj । II उत्थित MBh,

R, Kām, etc — समभ्युद्यत divyâv.

endeavouring to सयत्न Mit.

endeavoured adj । I मत्तित MBh.

। II यत् MBh, Kāv, etc — बाहित

W.

to be endeavoured adj । I

← यत्तिलव्य R, Pañcat.

। II यस्य.

आनंद

not endangered I II

अपरिहृत mfn RV.

अपरिहृत

to endow more richly

प्रभू caus प्रभावयति Br, MBh,

etc.

to endow with । II अभिषू,

अभिषुवति (instr) Kāth —

उपपद् caus उपपादयति MBh.,

Kām, etc — निमुञ्ज caus

निमोजयति Var, Kāv, Pañc —

युज् caus योजयति (instr)

MBh, Kāv, etc — युज् ८७

युनक्ति, युङ्क्ते (ep also युञ्जति,

युञ्जते. Ved योजयति, योजयते)

(instr) Mn, MBh, R, etc —

संयुज् caus संयोजयति (instr)

Yājñ, MBh, etc — संयुज्,

संयुनक्ति, संयुङ्क्ते (instr)

Śvet Up, MBh, etc — संसृज्,

संसृजति, संसृजते RV, AV, VS,

Bḥ, Āp, MBh — संग्रह caus

संग्रहयति (instr of pers and

acc of thing) AV, etc —

समीर caus समीरयति,

समीरयते AV, ŚBḥ — सम्पृच्,

सम्पृणक्ति, सम्पृङ्क्ते (instr)

RV, AV, TBH — सम्मिश्र

(instr) RV 1. 48. 16.

to touch i.e. endow with

स्पृश cl 6 (Dhātup 28. 128)

स्पृशति (m c also स्पृशते)

(instr) RV 4. 3. 15

endowment of a daughter

प्रतिष्ठा (if f आ) Var,

of an endowment) अनुदेशम्

according to endowments

यथागुणम् chUp, Samk, Rājat.

endowed adj I II प्रतिष्ठित W —

निहित MBh, R.

abundantly endowed with

समृद्ध (instr abl or comp)

SBh, Mn, MBh, etc.

the being endowed with I

सम्पन्नता (comp) Dās — शालिता,

शालित्वम् Sarvad, Suiz.

I II क्षमित्वम् ifc Suiz, Kāv,

Pur.

completely endowed with

सम्पूर्ण (instr gen or comp)

MBh, Kāv, etc.

endowed with । I सम्पन्न SBr,

MBh, etc — संयुक्त (instr-

or comp) Mn, MBh, etc —

उपेत MBh, R, Bhag, Hit, etc

— अन्वित, अन्वीत Bālar, Kir.

। II अभिनिविष्ट Ragh 2.75 —

अभिसंयुक्त R — अभिसमायुक्त

(instr) MBh 12.3478

अभिसम्भृत (in comp), MBh 12,

12959, V.1. अभिसंभृत —

आश्रमः (यु०) — उपपन्न MBh,

Mn, etc — निविष्ट (instr)

R — न्युष्ट (instr) RV —

प्रतिच्छन्न (यु०) MBh 3.12.68 —

युक्त Mn, MBh, etc — त्रिच्छित

(comp) Kāv, Pur, Kathās,

Rājat — विशद Suśr — वृत्त

(instr or comp) Mn, MBh,

etc — संस्मरण (instr)

Pañcat — संसक्त (comp)

Hariv, HPariś — संहित Mn,

MBh, etc — सनाथ (instr

or comp) Kāv, Pur, Pañcat,

etc — समापन्न (comp) MBh,

R, etc — समाविष्ट (comp)

MBh, Vet, Pañcar — समाश्रित

(instr) Kathās — समोपेत

MBh, Pañcat — सम्प्रपन्न (ifc)

Caurap — सम्प्रयुक्त (instr ~~or~~)

or comp) R Prāt, MBh, etc —

सम्भृत AV, etc — सम्मिश्र (आ)

(instr or comp) MBh, R, etc

— सेवित R.

endowed with a body शरीरबद्ध

f (अ) Kum - endowed with a

body' (said of seed and the

soul) शरीरभूत MBh endowed

with affection स्नेहयुजित MW

endowed with all good qualities

गुणसागर W.

endowed with beauty । I

रूपरत्नमयम् MBh, R.

। II रूपधारिन् Vāmp — रूपभाज

Vishn — लक्ष्मीसनाथ MW —

लावण्यकलित MW.

endowed with every good

quality. सर्वगुणोपेत MW endowed

with existence भावसमान्वित Bhag

10. 8.

endowed with good qualities. I

गुणसम्पन्न Gaut 28 — गुणोपेत

Mn 3.40, Nal, R 1, Śak, Mit

— गुणवत् Pañcat, Śāring P,

Sulekh.

I II गुणोपपन्न Var-yogay, (†

Mn 9.141, Nal).

endowed with grace अनुग्रहे

Ch Up endowed with riches

धनान्वित Var endowed with

splendour समृद्धतेजस R

endowed with Śrī श्रीयुक्त,

श्रीयुक्त W endowed with

strength समृद्धतेजस R

endowed with understanding

बुद्धि शालिन MBh, बुद्धिसम्पन्न AśvGr.

endowed with virtues I I

गुणसम्पन्न Gaut 28 — गुणान्वित

Mn 2.7 (ifc with रूप),

Vedāntaj — धर्मोपेत MW

endowed with wealth and youth

धनमौवनशालिन Kathās one

endowed with all virtues

गुणसमुद्रम् Bhaktām 4, गुणसागरः

MBh 3. 16762, R 2, Śukas —

गुणाकरः Märkr 20. 20 —

गुणालयः Pañcat 1. 16. 16, सर्वगुणालयः

Subh.

one endowed with virtues.

गुणाश्रयः Hit.

richly endowed with 1 P

श्राव्य
~~श्राव्य~~ † (आ) (instr or in

comp) R, Pañcat, etc.

I II उक्तं MBh, R, Pañcat, etc

— केशर.

to be endowed with adj I II

नियोज्य (instr) Can.

to be endowed with I I युज् pass

युज्यते (ep युज्याति) (instr with

← or without सि) Mn, MBh, etc.

I II ~~५५~~ साल cl । सालते (instr)

Sinhās, Sis, Sch.

endure vb II सह् cl । सहते (ved. and ep. also

साहते) MBh, Kāv, etc — क्षम् cl । क्षमते (ep

also क्षमते) (acc) MBh, R, Ragh — प्रसह्,

प्रसहते (rarely प्रसहते) (acc) MBh Kāv,

etc.

। II अतिवह् cans अतिवाहयति — अनुबन्ध्

— उत्सह्, उत्सहते — उत्सह, AitBr 3.44.

5, SBh 1.3.3.13.

। III चीक् ८ 1.10 Dhātup, शीक् — सह

८ 4 सहाति Dhātup 26.20 — सुह ८ 4

सुह्याति Dhātup 26.21 — तन् ८ ४ तनोति

तनुते RV — तिज् desid तितिहते (Pāṇ.

3.1.5) RV.2.13, 3.30.1, AV ४ etc — वह

८ 1 वहति, वहते Kav, Pur — विभृ,

विभरति, विभरते 1A Bh — विषह, विषहते

(acc also with inf) R, Gīt, BhP —

संक्षम् (only inf संक्षन्तुम्) MBh — सच

cl 1 (Dhātup 6.2) सचते (in RV also

सचति, ~~सिचति~~ सिषक्ति (instr) RV —

संघृ, संधारयाते, संधारयते MBh, R —

समुद्ग्रह, समुद्ग्रहति, समुद्ग्रहते MBh, R, Kathās

— 'सम्प्रसह, सम्प्रसहति' MBh — सोढाय

Nom सोढायते १ सुरवादि — स्या cl 1

तिष्ठति, तिष्ठते TS, Mn, MBh, etc.

1479

unable to endure । I अक्षम mf (आ)n

— असहिष्णु mf (with acc loc or

ibc) Susr, Rājat, etc.

। II ~~असहिष्णु~~ अतितिक्षमाण mf SBr.

to endure reluctantly प्रत्यवमृष् ,

प्रत्यवमृष्यति, प्रत्यवमृष्यते, प्रत्यवमर्षति,

प्रत्यवमर्षते mn inability to endure

असहत्त्वम् Sarvad, असहिष्णुता, असहिष्णुत्वम्

Swiss, etc not able to endure असहन्

mf (मा) n Kathās.

enduring n । II धारणम् R — परिधारणम्

(with gen) MBh.

capacity of enduring सहता, सहत्वम्

Kām, Rājat, Kathās enduring sepa-

ration भिदा क ३ is 6-5 excessive

enduring अतिवाहनम्. endurance

endurance n II तितिक्षा MBh, Pān 1.2.

20, Suise, etc — क्षान्ति t Mn 5.107,

MBh, R, etc. — सहता, सहत्वम् Kām,

Rājat, Kathās.

I II उपेक्षा — प्रसहः — मर्षः^L, मर्षणम्

MBh, R — विष्टम्भः MBh — बम् —

सम्पर्षः BhP, मर्ष — सहितम् Pān, Vop

— साहनम् W.

endurance of heat and cold शीतोष्णयोः

पात्रता Subh of great badly endurance

endurance महाप्राण mbh Kād patient

endurance सहनम् MārkhP, Sāh one

who endures मृष (य) Māw. .

enduring adj II क्षम ‡ (आ) (१ पचादि)

Māh, Sāh, Kum S. 40 — सहिष्णु Māh,

Kāu, etc — सह ‡ (आ) Māh, Kāu, etc.

1 II अनुषङ्गिक ३ (ई) Rājat — क्षमावत्

MBh, R, etc — क्षामित् L — क्षामिन् (Pāṇi

3.2.141) (with ^{loc}~~acc~~) Yājñ 1.133, 2.200,

MBh, BhP, Bhastṛ, Vet — क्षान्त (gana,

इ प्रियादि) Mn 5.158, Yājñ, R, Ragh (compas

क्षान्तर) — क्षान्तिमत् Rājat 5.4 —

क्षान्तु Un — प्रसह (ifc) Kām —

मर्षण (ifc) BhP — मर्षितवत् — संस्थित

MBh — सत् † (सती) Kāv, RV, etc —

सह — सहक (gen) Mātōd — सहन

† (आ) — सहस्तानु L — सोढ W

— स्थायिक Sinhās — स्थायिन् Mātōd

MBh, etc — स्थायुक † (आ) Pañcavī

— स्थितिमत् Ragh.

not enduring II असह (lit) or

with gen) Mudr, Kathās.

III अव्यवस्थ Kālid.

all ~~can~~ enduring II सर्वसाह 10Bh,

Pāñcat, Hit, etc — सर्वसाह 10Bh.

IV विश्वसाह W — शीतसाह (only

L). ~~1111~~.

enduring enemies अमित्रसाह ,

अमित्रसाह AVI. 20.4 enduring much

बहुक्षम Kuni enduring patiently

नितिशु AV 12.1.48, SBr 14, MBh,

BhP enduring the pain of austeri-

ties लपः क्लेशसह Hemac enduring

the wind वातसह ते (आ) MBh

enduring well सुसह W having

enduring prosperity स्थि स्थिरश्री

MW patient enduring ^{स्थास्नु} ~~स्थास्नु~~ Katha

endurable adj II सह्य MBh, R, etc.

endurableness n III सह्यता Mālāv,

Kād ---

endured adj II सोढ Māh, Kāu, etc ---

वित्तिक्षित W.

II क्षान्त (gana ३ प्रियादे) L, सोढ ---

परामृष्ट W --- मर्षित Bih, W --- विसोढ

(Pāṇ 8.3.115) Kathās --- सहित W.

difficult to be endured दुष्ट, दुष्ट

दुष्करतरोतु RV, TS difficult to be

endured (penance) इ दुस्तप Sats

easy to be endured इषन्मर्ष, ~~इष~~

इषन्मर्षण L one who has endured

शोदवत् 1111 — सोदिन् १ सुरवादि

very difficult to be endured सुदुःसह

Kālid whose ascetic austerity has

not been (fully) endured अलप्ततपस्

to be endured II क्षमित्व mbn R 5.24.7

— भोग्य ^{mbn} Megh, Rājat — सहनीय mbn

R, Hariv — सहित्व ^{mbn} MBh — सोढव्य

mbn Pāṇ 6.3.111, Sch.

I II सह्य mbn MBh, R, etc.

not to be endured II असोढ mbn

Pāṇ 1.4.26 to be endured (as pain)

भावनीय mbn Kād to be endured

patiently क्षन्तव्य mbn.

enema n II वस्त्यौषधम् Cat.

administered as an enema अनुवासित

mbn administering oily enemata

अनुवासः, अनुवासम् अनुवासनम् the

application of an enema वस्तिवर्मन् n

Cat an enema not of an oily kind

निरुहः Suis an enema of ghee

आस्थापनम् Suis an enema of oil

भास्थापनम् Sust for an enema

वस्त्यर्थम् Kathās a funnel like enema

पुटकानुवासनम् Kauś, Sch an oily

enema अनुवासः, अनुवासनम्

prepared as an enema अनुवासित

mbn requiring an enema अनुवासेय,

अनुवासनीय mbn suitable for an

oily enema अनुवासनीय, अनुवासनीय

14867

3

mbn an unctuous enema अन्वासनम्

L.

enemy m II शत्रु m RV, etc—रिपु m Mn,

MBh, etc—वरिन् m Mn, MBh, etc—अरि m

RV, MBh, etc, AV 7.88.1 & 13.1.29—परः RV,

etc — द्विषत् mfn (with acc or gen Pān 2.

3.69, Vārt 5, Pat) SBh, Mn, MBh, etc —

द्वष्ट mfn MBh, Hariv, Suse — अराति m

Ragh 12.89.

I II अप्रियः Mn—अभिघातिन् m Hit

अभिमाति f RV, AV, ŚBr — अभियाति, अभियातिन्

m L — अभियातृ m R 2.2.21 — अभियुज् f

RV — अभियेवन्तृ m +iv — अमित्र mf RV,

etc — असहनः L — असुहृद् m R 5.76.5 —

आहितः Bhag 2.36, Ragh — आमृण mf —

आराते m Maites, अराति — इभ्यः [Sāy] —

कति m AV 12.5.25 [ट] — कणिकः L —

कह्लोलः L — केतु m L — कैरवः L — जिघंस्तु

mtm W - जीवदः L - तपुस् m Un, Sch —

वर्धयति m RV 4.41.4 - दुर्हृद् m MBh —

द्विष् (nom द्विट्) RV, AV, etc (also) द्विषः L

- द्रूषण mtm MBh - द्रूषस् m RV, AV, VS —

द्रुषिन् m SāringP - द्रूष्य mtm AV, ŚBr, MBh, etc,

द्रूषणीय mtm - निगुत m RV 10.

128.6, Sāy - निद् f RV - परपदिः Hit —

परिपदिन् m L - परिपन्थकः Rajat

परिपथिक: MBh, परिपथिन् m RV, etc—

पाठ्य: Hit — पृथगाय m RV—पृथग्यु m

RV, VS — प्रतिकार्य: Nālak — प्रतिघ: W —

प्रतिशत्रु m AV Kuval, Sch — प्रातिशामन्त:

Kuval, Hcar — प्रत्यनीक: Bhp — प्रत्यमित्र:

MBh — पूर्व: L — (?) भट्ट: W — प्रातृव्य:

(mostly with अप्रिय, द्विषत्, etc) AV, VS, Bḍ, R,

Bhp — मत्सरिन् m Harau — मुर m RV 8.

55 2 — युधाम्नः Un 2.90, Sch — रिप् + RV —

रिपुपक्षः Mcar 7

— राजयुधन् m Pañ 3.2-95 — रिशः —

वचलु

वचलु m L, शत्रु — तथ्यः MW — वचु m

RV. 4.38.5 — वनुस् mtn RV — वारकिन् m

(only L) — विद्व^{वृ} mtn Kavyād — विपक्षः

Inscr

~~विमल~~, Kāv, Kathās — विमलः W — विमृष्ट m

Vait — विरोधकृत् m MW — वृत्रः (only once

in TS), वृत्रम् (mostly pl) RV, TS —

वृषः L - वैरकारः W - वैरकृत् m MW -

वैरपुरुषः MBh - वैरि m Pañcar - शतरः

Utt 1.61, Sch, शत्रु m - शत्रुकः Subh -

शत्रुजनः VarBhS - शत्रवः MBh, Kau -

सपत्नः RV, etc - सञ्चत् m RV - सापत्न्यः R

- सृणि m L - स्तरु m PārGd - स्पृध्

m BhP - सिध् f RV, AV, VS - हिंसकः

(only L) हिंसनः L.

not an enemy आविद्विष् mtn L-

अद्वेष् m.

against the enemy I अमित्राशु

sis - अभ्यर्षि L - अभ्यमित्रम् Venis.

an ally of an enemy अरिमित्रः

any enemy's army रिपुबलम्

Varbzs appearing in the form of

रु.

an enemy शत्रुरूप mtn Pañcat

attacking an enemy आभ्यासदनम् L

— अभ्यमित्रिण [Bhatt] अभ्यमित्रिय,

अभ्यमित्र्य [Bhatt] mtn Pāṇ 5.2.17

bearing with an enemy शत्रुसह

mtn Pāṇ 3.2.46, Sch.

belonging to an enemy I शत्रव

mt (ई) n R, Ragh — प्रातिपक्ष mt (ई)

n Siś.

I II आमित्र म् (ई) न MBh.

caused by an enemy आमित्र म्

(ई) न RV, AV, ŚBh - प्रातिपक्षजन्मन्

म् Śis conquering an enemy's

city (said of heroes) परपुरञ्जय म्

MBh, R, etc a Danava-enemy

दनुजघ्नि म् L, Sch, दनुजारि म् W

enemy-destroying अरिमघ्न म् MBh

etc an enemy in general कुरुतः

Mn 9.253, etc, BhP, R, etc, कुरुतः, L

an enemy in the rear (applied also

to hostile planets) वाष्णिग्रहः Mn,

MBh, etc enemy of विरोधिन् mn

ifc enemy of astrologers ?

गणकारि m कुर्वदि enemy of Baka

वकारिषु m Venus, वकारिन् m L-वकारि

m BHP enemy of Bana बाणारि m L

enemy of birds खगशत्रु m L enemy

of cold हिमाराति m L, हिमारि m Bhatt.

enemy of copper शुल्भारि m L

enemy of crows काकारि m L the

enemy of Daityas दितिजाराति m

Rājāt 4-199 enemy of (Daksha's

~~Q. 11~~ sacrifice मरुद्वेषिन् m Sivag

✓
the enemy of the Dānava दानववैरिन्

in Sinhās, दानवारिन् in L an enemy

of deer मृगाराति in Kathās the

enemy of elephants कुञ्जाराति in L

enemy of evil beings भूतारिन् in L

enemy of final beatitude ~~मे~~

मोक्षद्विष in Bcar enemy of fish

मीनारि in Jātakam enemy of Gaja

ह
गजासु~~द~~ m L enemy of gold स्वर्णारि

n L enemy of horses घोटाकारि m

Bhpe — अश्वरिपु m Bhpe, अश्ववारणः,

अश्वशत्रु m, अश्वारि m L enemy

of Kāma स्मशत्रु m L, स्मरारि m

Kād enemy of Kāmadeva मदनद्विष m

Bālar, मदनरिपु m Bhartṣ, मदनारि m

Prasannar enemy of Lankā लङ्कारि

m Kālid enemy of Madhu मधुविद्विष

m Up - मधुरिषु m Śis the enemy

of mountains i.e. ^{Indra} ~~Indra~~ अद्रिद्विष m L

enemy of mountains ^{ins} ~~ins~~ पर्वतारि m L

enemy of Mura मुरारि m Kāv, Pur,

kathās enemy of poison विषारति m

L enemy of Rāvana दशकण्ठजित्

m L , दशकण्ठारि m Ragh 8-29- ~~enemy~~

दशमुखरिपु m Ragh 14.87 enemy of

sacrifice यज्ञशत्रु m R - यज्ञदुह m W

- मरुद्विष m Ragh enemy of Śakata

शकटारि m L enemy of serpents

अहिद्विष m L , अहिरिपु m , अहिविद्विष

m enemy of sin पापरिपु m ^{or n} ~~en~~

Kathās enemy of snakes उरगारि n

enemy of the Asoka tree अशोकारि m

enemy of the Asuras असुरदुष्टम्

Śiṣ 2:35, असुरद्विष, असुररिपुम् L,

असुरसूदनः L, असुरारिम् Kād. an

enemy of the earth भुवनद्विषम् Śiṣ

enemy of the god of love मारारिपुम्

in Prasannar, मारारिम् Kathās

enemy of the gods दस्युम् RV, AV,

etc an enemy of the gods अमरारि

म R enemy of the Kshatriyas

क्षत्रियारि म Gal enemy of the Sakas

शक्रारि म Rājāt enemy of the Siddhas

सिद्धारि म Tantras enemy of the

सुख अर्करीपु म Kād — तिमिरारिपु म

Subh an enemy of the world

भुवनद्विष म Siś enemy of the

Yavanas यवनारि म L enemy of

Tripura त्रिपुरद्वुह् म Balar, त्रिपुरद्विष् म

Ragh 17.14 enemy of Vritra वृत्रारि

म Kathās - अहिद्विष् म L, अहिरिपु म

अहिविद्विष् म enemy of wild

animals मृगारि म Kathās - मृगारिपु म

L enemy of wind-disease

वातवैरिन् म L - वातारि म L # enemy

of the wicked शठारि म Cat an

worldly
enemy of worldly existence

भवारि: Rāmat Up an enemy to

विद्विष mtn (mostly itc) MBh, Kāv,

etc, ~~विद्विष~~ mtn W, विद्विषत् mtn BhP,

विद्विषाण mtn Gaut an enemy's

town अरिपुरम् an enemy who

attacks the rear of a king पार्णिश्रहः

MW. equally powerful enemy प्रत्य

m MBh a female enemy वैरिणी

Cāṇ, Kathās forest-enemy

कनविरोधिन् m L from an enemy

शत्रुतः MW a good opportunity to

attack the enemy अभ्यभित्रीणता

Rājat a great enemy अतिपरः

having no enemy अजातशत्रु mfn

अजातारि m Siṅ — अभूतशत्रु mfn

having Rudra for an enemy

सुद्रारि म L.

Indra's enemy I इन्द्रशत्रु म Ragh

7.32, Bhp 6.9.11 — इन्द्रारि म L —

इन्द्रवारिन् म L.

I II शक्रारि म Pañcar.

jackal's enemy शिवारालि, शिवारि

म L Kāma's enemy अनङ्गसुहृद् म

like an enemy शत्रुवत् MW moon-

enemy चन्द्रप्रमदनम् MBh 1. 2539 —

चन्द्रारि m Gal a natural enemy

प्राकृतारि m Mallin one who has

become an enemy कृतारि mfn Mricch

one whom no enemy defies (especially

said of Indra) अशत्रु mfn RV one

whose enemy is Indra इन्द्रशत्रु mfn

RV 1.32.6, TS, SBH the part of an

enemy शत्रुपक्षः MBH proceeding from

an enemy विद्वेषिप्रभव मत्न MW

produced by enemy आमित्र मत्(ई)

n RV, AV, SBH relating to an enemy

शात्रवीय मत्न Sis seized by an enemy

विपक्षक्रान्त मत्न MW serving an

enemy द्विद्वेषिन् मत्न Mn 9. ²³² ~~232~~

sorrow enemy शोकारि म L the

state of an enemy प्रत्यनीकत्वम् MW

sustaining (the shock of) an enemy

शत्रुसाह मत्त MBh, शत्रुसह मत्त MW

to be an enemy शत्रूय Nom शत्रूयति

RV, AV, VS to behave like an enemy

वैराय Nom वैरायते Kav to consider

and treat as enemy अभिदास् Ved

अभिदासति to deliver into the hands

of an enemy शत्रुसात् (with caus

of गम्) MBh (rarely) to receive

(an enemy) प्रतिग्रह्, प्रतिगृह्णाति,

प्रतिगृहीते MBh, Ragh to render an

enemy विद्विष् caus विद्वेषयति Bhatt

towards the enemy अग्नयि L

vexing an enemy द्विषंतम् mfn Pan

3.2.39, 6.3.67, 4.94 Yama's enemy

यमसि म Pañcar enemies शत्रुजनः

VarBES condition of having no

enemies अशत्रु २ AV 6.40.2

conquering enemies अमिमातिषाह मत्त

RV, अमिमातिषाह मत्त RV, AV

conquering enemies अमिमातिषाह मत्त

(Sāy) RV destroying enemies शत्रुहन्

mtn RV, BkP, शत्रुहा - रिशादस्, mtn

RV devouring enemies रिशादस् mtn

RV effected by or resulting from

the crushing of enemies^e काष्ठकर्मदनिक

mtn gana अक्षधूतदि effected by

or resulting from the treading

down of enemies काष्ठकर्मदनिक mtn

gana अक्षधूतदि an enemy's blood

रिपुस्तम् Pañcat engaged in killing

enemies उपमातिवनि mtn RV 5.41.16

free from enemies II निःशत्रु mtn

Kathās.

III अकण्टक mtn - निरमित्र mtn MBh,

R-निकण्टक mtn MBh, Kāv, etc.

free from hosts of enemies

अपारिजात mtn Jain from enemies

शत्रुतः MW having enemies सशत्रु मत्न

MBh having enemies शत्रुवत् मत्न

Siddh. on Pāṇ 5.2.112 having many

enemies बहुशत्रु मत्न Kām, Hit —

बहुमित्र मत्न Kām having no enemies

अनमित्र मत्न AV — निःस्पृह मत् (आ) न

MW killing enemies अमित्रघात मत्न

(Ved) Pāṇ 3.2.88, Sch a multitude of

enemies शात्रवम् L - आरम् SiS 29.27

not having enemies अविद्विष मत्न

not thinking of enemies अस्मृतशत्रु

(for अस्मृतशत्रु NBD) RV 10.61.4 one

who has conquered his enemies

जितामित्र मत्न MackP 34.113 one who

has overcome his enemies

विजितामित्र मत्न विजितादि म R

one who has slain his enemies हतद्विष

mtm MW one whose enemies are

destroyed हताघशंस mtm VS one

whose enemies have been pacified

प्रशान्तराति mtm Prab protection

from sorrow, enemies & danger

शोकारातिभयत्राणम् Hit protector from

sorrow, enemies and danger

शोकारतिभयत्राणम् tit slaying enemies

वीरहन् mt (घ्नी, ह्णी) n TS, B₄, MBh, R

subduing enemies अयुतीषह् mtn

(Sāy) RV — अभिमातिजित् mtn VS

the having no enemies अनमित्रम् AV,

VS to make enemies विपक्षय Nom

विपक्षयति MBh whose enemies are

far away दूरमित्र mtn VS 17.83

without opposition from enemies

अग्रात्रु mtn RV 5.2.12.

enmity II शत्रुता Kāv, Kathās, शत्रुत्वम्

RV, Kāv - वैरम् (exceptionally वरः [?])

ife f आ) AV, PañcavBh, MBh, etc - रिपुता

Hit.

II अघ्रीति f Mricch - अभ्यागमः L - अमित्रता

Mricch, Pañcat - अरिता, अरित्वम् - असाहयम्

MBh ~~895~~ 15.895. — इरस्या RV 5.40.7 —

दौर्दृष्टिम् १ युवादि, दौर्दृष्टम् MBh 5.751 —

प्रतिघः Mcar, Lalit — प्रत्यनीकम् MBh, R —

विद्वेषिता Rājāt — विपक्षता, विपक्षत्वम् R —

विपर्ययः W — विमुखिता, विमुखित्वम् W —

विरुद्धता, विरुद्धत्वम् Rājāt, Pañcat, Sarvad

— विरोधिता Kāv, Kathās, etc — विकृतम्

(ifc + आ) MBh, Hariv, Kathās, Rājāt —

वैष्णवम् itc Bhp, वैरिता Pañcat, Kathās,

वैरित्वम् Kathās - वैरता MBh, वैरत्वम् R,

वैरदेयम् RV, Kath - वैरिणम् Tattvas -

शात्रवम् L - सपत्नता MBh, सपत्नत्वम् Hariv

- समुच्छ्रयः L - सापहकम् MBh, Bālar -

सापत्न्यकम् Bālar - साहसम् (itc f आ) L.

absence of enmity निर्वैरम् Bh,

निर्वैरिण् Tarkas ancient enmity

अनुवायः at enmity with विरुद्धं मत्न

(instr gen or comp) MBh, Kāv, etc

cause of enmity वरसाधनम् Pañcat

Continual enmity उपनाहः L enmity

against प्रातिपक्ष्यम् (gen) Kathās

enmity against the castes वर्णविक्रया

Ragh enmity among the wives of the

same husband सापत्यम् S's enmity to

द्वेषः (comp) SBz, Mn, MBh, etc exciting

enmity विद्वेषणम् Gaut for preventing

enmity अविद्वेषे Ved int AV 1.34.5

free from enmity निर्वर mti Var, MBh,

etc great enmity महावैरम् Kam

living in bad enmity दुर्वर mti

BhP 10.13.60 a magical act used

for exciting enmity विद्वेषः Cat,

विद्वेषकर्मन् mutual enmity

अन्योऽन्यभेदः natural enmity

जातिवैरम् W the natural enmity

between the horse and the jackal

अश्वशृगात्मिका L the natural enmity

of a horse and a buffalo अश्वमहिषिका

L not perpetual enmity अनुपनाहः

Lalit one ^{who has} ~~who has~~ ceased from enmity

विश्रान्तवैर mtn Kathās one who has

given up enmity प्रसृष्टवैर mtn Hariv

showing enmity to anyone वैरिंकर

mtn (gen.) BhP to change into enmity

वैरीभू, वैरीभूवति Sak to return

enmity निर्यत् caus निर्यत्तयति (with

वैरम्) MBh, R, Divyāve to show

enmity उत्पा, उत्पिपीते AV 5.20.7, 13.1.

31, TS 3.2.10.2 — निर्यत् caus

निर्यत्तयति (with निर्वरम्) MBh, R, Divyāva

to show enmity against द्वेषं कृ (dat)

Pañc 3. 160 — उद्युध्, उद्योधति ~~विक्र~~

Tāndyabṛ to show enmity to

इरस्य Nom इरस्यति RV without

enmity निर्वरम् R a woman who

causes enmity (between husband

and wife) विरोधिनी MW.

energy n II कर्मण्यम् W — समर्थनम् MBh

— उत्साहः — ओजस् n RV. AV, TS,

AitBr, MBh, etc — रभस् n RV — प्राणाः

m pl MBh, R, etc. ~~+++~~ अध्यवसानम्

I II अध्यवसानम्, अध्यवसायः — अभ्युत्साहः

Buddh — उत्थायित्वम् Kām — उत्साहशक्ति

† Pañcat — उदारता, उदारत्वम् Kathās,

Das, Sarvad, etc — ओज्मन् m RV 6.47.

27, AV — औजस्यम् Sakh — जूते ‡

(Pāṇ 3.79) RV, VS 2.13, ŚB 12 — तस् ‡

RV, MBh 12.5.172, R 5.77.18, Ragh 11.77

— तेजस्विता MBh 3 — त्वक्षस् ‡ RV.1.

100.15, 4.27.2, 6.18.9, 8.20.6 — त्विषि ‡

RV 5.8.5, AV, VS, TS — त्वेषस् ‡ RV.1.

61.11 — दक्षः RV, AV, VS — शक्ति ‡ RV, etc

शक्मन् ‡ RV — शुष्मन् ‡ Kāśikh — पराक्रमः

पराजमाः m pl (िc t आ) MBh, Kāv, etc —

प्रगल्भता Kum, प्रगल्भत्वम् W — प्रतापः

Mn, MBh, etc — यत्नः (also pl) Mn,

MBh, etc — वचम् m RV, etc — वाजः

RV, AV, VS, Śāṅkh Śr — वीर्यम् (िc t आ)

RV, etc — वीर्या L — सत्वम् (िc t आ)

MBh, R, etc — समुत्पत्तनम् W —

समुत्साहः MBh, Śāṅkh, समुत्साहता Cāṇ

— सारः, सारम् (ifc to आ) AV, etc. ~~AV~~

— सूत्रयन्तु m (once n) L — सूषः L ~~AV~~

— सोत्साहता Kathās.

attended with energy सतेजस् ~~mbn~~ TS,

AitBr, Kath bestowing energy वर्चोदा

(AV) वर्चोद्विस् (AV) वर्चोद्या (AV, VS) ~~mbn~~

bodily energy वयस RV, AV, VS (often

सम बृहत् a buddhist Sakti or

female personification of divine energy

ओंकारा L causing an increase of

virile energy वीर्यवर्द्धिकर mfn causing

energy उत्साहनम् T conducive to

energy भौजस्य mfn with courage

and energy सत्त्वोत्साहो m du Kathās

decay of energy सत्त्वकषायः Buddh

destitute of energy निषराक्रम mfn MBh

†— निस्तेजस् mfn MIBh, Kāv, etc

destitute of energy (of sacrifice) अशक्ति

mfn (Sāy) RV 10.83.5, AV displaying

energy पराक्रान्तम् Jatakam endowed

with energy उत्साहसम्पन्न mfn endowed

with terrible energy उग्रतेजस् mfn R

(with Buddhists) energy in practice

one of three energies प्रथमैकं प्रयोगनीयम्

Dharmas 108 the energy of a deity

personified as his wife and worshipped

by the Sākta (~~Q~~ ~~us~~) sect of Hindus

under various names शक्ति & Kāu,

Kathās, Pur (fig) the energy of

activity विष्णु: MarkP the energy

of Adī-buddha (through the union with

whom the latter produced all things)

प्रज्ञा ~~14WB 204~~ the energy of Śiva

personified as his wife (known as

Durgā, Pārvatī, etc) शिवा Inscr, Kāv,

Kathās, Pur excessive energy उत्तापः

Hit, Bālar fiercy energy तेजस् n

(often pl) AV, etc ३, तेजो full of

energy व्यवसायात्मकम् mfn K1Bh glowing

with energy दीप्तौजस् mfn VarBrS

32.15 great energy महासाहसिकता

having a thousand fold energy सहस्रवाज

mbn RV having energy (and) clever-

ness (and) a good character तेजोवैदग्ध्य ~~तेजोवैदग्ध्य~~

तेजोवैदग्ध्यशीलवान् mbn, Sāh having

great energy महोत्साह mbn Yājñ,

यज्ञ, etc having natural energy

स्वौजस् mbn ~~यज्ञ~~ having no energy

14858

अवर्जस् mbn AV 4.22.3, SB 5 having

peculiar energy स्वैजस् mbn ~~MB~~ having

quick energy शीघ्रपराक्रम mbn R,

शीघ्रविक्रम mbn BHP, R having the

energy of Agni अग्नितेजस् mbn A1

(with Buddhist) ~~highest~~ highest degree

of energy वीर्यपारमिता Kārand,

Dharmas 17 (MWB 128).

^c
increasing energy II उत्साहवर्धन

mbn L.

II औजस्य mbn सुश्र — वयोवृध्

mbn ~~RV~~ RV — उत्साहवर्धनम् L.

Indra's energy (personified as his wife

and sometimes identified with ~~her~~

durgā) ऐन्द्रो (scil ~~न~~ शक्ति) 170 bP,

DārbbP, LevilbP, etc (with haddist)

loss of energy वीर्यपरिहानि & Dharmas

mental energy वयस् $\approx$ RV, AV, VS

(often with वृहत्) of great energy

महावीर्य $\approx$ Br, MBh, R, etc of unbounded

energy अमितक्रान्ति mbn RV 1.102.6

— अमितौजस् mbn RV 1.11.4, Mn 1.

4.16.36 one whose energy and

labour have been frustrated भयानक

भग्नोत्साहक्रियात्मन् mbn raBh one whose

energy is lost विनष्टतेजस् mbn AV own

energy (of a god) स्वशक्ति + BhP a

particular Sakti or energy प्रज्ञा Heat

performed with energy वीर्यकृत mbn

FBz (Sch) personified energy of a

deity प्रकृति + the personified

female energy of Siva ईशशक्ति +

L (cf RTL 18) possessed of energy

उत्थानयुक्त, उत्थानवत् mbn MBh

possessed of his energy (as a god)

शक्तिमत् mbn Kathās possessing beauty

youth and energy रूपयौवनोत्साहिन

mbn Sāh.

possessing energy ॥ यत्नवत् mbn,

MBh, etc — मेदिन् mbn Sāy,

14863

(मेदसायुक्तं = बलवत्) — ससत्त्व म्ब (को)

n MBh possessing full energy (Krishna)

पूर्वशक्तिमत् म्ब ~~म्ब~~ possessing true

energy सत्यसव म्ब (को) n, सत्यसव,

सत्यसव म्ब ~~म्ब~~ produced by Siva

and his energy शिवशक्तिमय म्ब (ई) n

Got relating to energy शक्ति म्ब

Sarvad relating to the ~~et~~ divine

energy under its female personification.

शिवत mbn Sarvad Śiva and his

female energy शिवशक्ती ♀ du Cat

a typical symbol of the divine procre-

~~active~~ tive energy योनि m ♀ (in RV)

only m, ♀ sometimes योनी) (together

with लिङ्गः RTL 224) united with his

energy (as a god) शक्तिवत् mbn

14865

Kathās ~~Vishnu~~ Vishnu's energy विष्णुशक्ति

+ Rājat vital energy शूषः RV, VS,

TBr, SBr — शूषः RV, VS, AV, TBr.

want of energy II अनुत्साहः —

अनुत्थानम् Rājat — शिथिलता, शिथिलत्वम्

Hariv, Kāv, Pañcat.

II निःसत्त्वम् W.

(with Buddhists) want of energy

वीर्यपरिहाने + Dharmas 79 want of

energy (especially as proceeding from

doubtful or unsuccessful love) अवसादः

L.

without energy II निरुत्साह $\underline{mb(आ)}_n$

148h, R, etc.

III अलस $\underline{mb(आ)}_n$ ऽञ्जि, AitBh, etc

असत्त्व $\underline{mbn}$ R — निःशुक् $\underline{mbn}$

AitBr 8-23.

to act with ~~sw~~ with energy उत्सह्,

उत्सहते MBh, R, Sak, Pañcat, etc to

exhibit energy भोजाय Nom भोजायते

RV 1.140.6, 2.12.11, 3.2.11, Pat on

Pañ 3.1.11, Bhatt to have energy

to do anything समुत्सह्, ~~समु~~ समुत्सहते

(rarely समुत्सहति) (inf) MBh, R, MārkP

14868

^a
having hundred energies शतवीर्यं mbn

AV, TS, Kāth, Bē — शतवीर्यं mb(अ)

n RV having a thousand energies

सहस्रवीर्यं mb(अ)n VS. AV the perso-

nified energies of the principal deities

मातरः १ pl MBh, R, Pur, Heat.

yielding a hundred energies शतवीर्यं

mb(अ)n RV.

14869

energetic adj II उत्साहिन् sah — ओजस्वन्

RV 3.76.5, AV 8.5.4, 16, VS, ओजस्विन् ~~भवति~~

TS, ŚBh, MBh, etc. + mm

II भजउद्यो — भजन् १ — इन —

उत्साहिक्त् (gana बलादि Pāṇ 5.2.136) Pāṇcat

उद्यो — उद्यो १ (आ and ई [gana बलादि

Pāṇ 4.1.45]) Sarvad — उद्यन्त —

उद्योमिन् — ओजसिक्त् Pāṇ 4.4.27 —

जनितोद्यम W — तरणी RV, AV 13.2.4236

क्ष — तरस् SV 1.4.2.4.1 — तरस्विन् RV

8.97.10 and 12 (इन्द्र) VS 19.88, MBh, R,

Sak, etc, तरस्वत् (इन्द्र) TBh 2.8.4.1 —

तवस् RV — तविष RV — तेजस्वत् W

— तेजस्विन् (Pāṇ 5.2.122, Kāś) TS 24,

TBh, etc — तेजोवत् MBh W — त्विषामत्

RV — दाक्षिण्य Jatakam — द्युमत RV, AV

— # धीर ढ (का) Hariv Kāv, Pur —

पराक्रान्त AV, etc — प्रत्वक्षस् RV — प्रयासभाज्

W — बहिणावत् — वर्चस्विन् AV, VS, etc

— वाजथु RV — व्यवसायात्मक MBh —

व्यवसायेन् MBh, Kāv, etc — व्यवसित W,

व्यवस्त Divyāv — सकार Śis 19.27 —

सात्त्विक ढ (ई) MBh, etc, Mn — सत्त्ववत्

MBh, R, Susr, etc — सत्त्वशालिन् Kathās,

Sinhās — ~~सिंह~~ सत्त्वस्थ ह (आ) MaitrUp,

CūlUp, etc — सत्त्वाधिक Sinhās, Kathās

— सविब्रम Sīs — सुदंसम् RV — सोत्साह

Kāv, Rājat, Hit — ~~सोद्योग~~ सोद्योग Hit —

हरस्विन् TS, Bṛ, MāṇGṛ, हराशय ह (आ) MaitrS,

~~हसस्य~~ हराशया (applied to a particular formula)

ApSṛ

always energetic नित्योद्युक्तः energetic

effort अभियोगः an energetic expla-

nation आहत्यवचनम्, आहत्यवादः

energetic in love's contests रतिरणाधीर

MW — वर्चस्विन् in SBh an energetic

manner of explanation भोजस्विता Sāh

an energetic manner of style भोजस्विता

energetic apposition तेजस् in (often pl)

MBh 3, VarBh, Sāh 3. 50 & 54, Dāsar

2.13, तेजो very energetic सुविक्रम

R — महोद्यम Sukas, Rajat very

energetic in enterprise सुसमारब्ध

Mahavy.

energetical adj । II इयं.

energetically । I सोत्साहम् Pañcat. II इति ।

। II कुर्वतः.

one who acts energetically व्यवसायिन

mbn MBh, Kāv, etc.

energizing (said of the fire supposed

to burn within the heart and direct

the faculty of volition) साधक mt

(इका) n Susr.

Observation n 1 II प्रमीला (ifc आ).

enfeeble 1T vb ^{११}/_{१३} caus

म्लापयति AV.

1. II ^{११}/_{विमू} caus विम्लापयति

सुश्र.

14878

enfeeblement III अनलिमन

ChUp.

having enfeebled limbs

मलिन ३० mf (ई) n having e.

senses मलिन २०१ mf n Bharti.

enfold 1 II व उपवे P —

परिग्रह, परिगृह्णाति, परिगृहीते V3, A1,
Br, Mith, etc.

1 II कृ ल 4 कृणाति Dhatup

31, 109 (व. ल. कृस्).

14881

enfolding #TE भूति f RV10.

106.4.

(payment)
enforce (T. वल) संसाध caus

संसाधयति Mn 8.50 — (in law)

साध caus साधयति Mn, वाजने, etc

— (the fulfilment of a promise)

संसाध caus संसाधयति Mn 8.50.

enforced III ^{or} paid men

ME: _____

enforcing payment (of
a debt) शिद्योतम (life of 311)

Das

to engage for hire भृ Caus भासयति

MBh to engage in प्रवृत् , प्रवर्तते

(ep also प्रवर्तते) MBh, Kāv, etc —

व्यापारम् (with वृज्) loc, Vikr —

समुपास , समुपासते Gṛihyas, R — भज

६१. 1. Ā rarely P MBh, Kāv, etc —

संविश , संविशति BhP — समुपवस ,

समुपवसति — पदं निबन्ध् with loc —

ज्ञा ६१ जानीते (gen) Pāṇ 1.3.45, 2.3.

51 to engage in battle संसृज ,

संसृजति, संसृजते (with युधः) AV 10.

10. 24 to engage in close contact

with संसृज् Pass संसृज्यते (instr)

MBh, Pth to engage in quarrel

with प्रसृज्, प्रसृजति (loc) MBh

to engage with anyone in quarrel

प्रसृज्, प्रसृजति, प्रसृजते (loc) chUp.

engaging 2 I परिक्रमणम् Pāṇ. 1.4.44.

engaging the attention प्रतिप्रसादनम्

sak engaging closely in a

purpose प्रवेशः W engaging closely

in a pursuit प्रवेशः W engaging

in प्रवर्तनम् MBh, Kāv, etc —

यस्य (instr (gant) or generally

in comp) ŚBr 14, Āśv-Gr. 3.7, Mn 1

3 MBh, etc — इस्तगहः Pracaṇḍ —

प्रवर्तः W — ज्ञानम (gen) Pāṇ 2.2.10

Vārṇ, Pat engaging in an action

यकवाटः L engaging (in any religious)
observance) उपभोगः śBr ॥ Kāty'sr

engaging in battle रणभोगः W

engaging in a pilgrimage

यात्राप्रसङ्गः W not engaging in
अप्रवर्तनम्.

engagement १ 2I सभगः (ifc ५ आ)

TS, etc — सम्भाषा Subh — संकृतः MBh,

Kāv, etc.

2II अभ्युपायः AP — आश्रयः L — उपयोगः

Pāṇ 1.4.29 — प्रज्ञप्ति इ W — प्रतिभुतम्

— व्यवरथा Rājat, W — स्कन्तः W.

active engagement in any business

कार्ययोगः making an engagement

समयकारः W समयक्रिया MW not

performing engagements समयविपरीत

mn BK to enter into an engagement

सम्भाष, सम्भाषते R to keep an

engagement समये शा to make an

engagement समयकृ, समयसंवर

true to engagements सत्यसंध mf

(आ) n AV, Mn, MBh, etc faithful

to engagements दृढसंघः MBh 1 one
who engages in battle संश्लष्ट msn
 RV 10. 103. 3 one who engages in
sport कृतकौतुक msn.

engaged ^{adj} 1 I व्यापृत msn MBh, Kāv, etc
 — व्यापारित msn Kāv,

1 II आपृत Bhp.

2 II अनुग्रहित RV 1. 7. 15 — अभिप्रसूत Nir.

the act of being engaged in उपवेशः

MBh, R the being engaged in उपवेशनम्

MBh, Pañcat — अधिकृतम् — उपासनम्

Mricch, R — संयोगः Apast, Mn, R

the being wholly engaged (in any occupation)

वेद्यग्रन्थ MW busily engaged सम्पन्न

mf(आ) n Megh — कर्मव्युक्त msn

n busily engaged in महोद्यम msn

(loc or dat) Śukas, Rājat deeply
engaged in निरत ~~msn~~ (loc, instr or

comp) Mn, Var, MBh, Kāv, etc —

अभिरसमुत्त ~~msn~~ (in comp) R eagerly

engaged in तत्पर ~~msn~~ (loc [Pāṇ 6.2.

66 Kāś, Pāṇsivare] or generally in

comp) Svet Up 1.7 Mn, Yājñ, MBh,

etc eagerly engaged in sacred actions

कर्मठ ~~msn~~ Rājat, etc engaged in

प्रवृत्त ~~मन~~ Mn, MBh, etc — व्यासक्त

~~मन~~ (loc or comp) MBh, Kāv, etc —

प्रसित ~~मन~~ Ragh, Siddh — भक्त ~~मन~~

inf MBh, Kāv, etc — परायणम् (inf &

आ) Mn, MBh, etc — रचित (inf)

Bālar — युक्त RV, etc — वार्तिन (inf)

MBh, R, etc — प्रसक्त Mn, MBh, etc

— प्रथित W — प्रष्टु & (आ) L —

अभ्युयात inf [Hariv, etc] or dat (Var Br)

or loc (Mn 9.302; or in comp (Megh)]

— प्रोवेष्ट (loc, comp) Bhp, Rājāt —

वार्तिन inf MBh, Bhp — समुद्यत (loc)

R, Bhp, Kathās — समुपौषित & (आ)

MarkP — सम्प्रवृत्त (loc, comp) MBh

— सम्प्रयुक्त com Kāv — वृत्ति &

(Often ifc) वृत्तिक, वृत्तिन् (ifc) MBh,
 Kāv, etc — भावितात्मन् ifc Sis 12.38
 — गन्त MBh, R, Hariv — अभिप्रवृत्त
 Bhag — व्यवहर्तृ (instr) Yājñ,
 Sāmukhyak — स्थ ‡ (आ) ifc —
 अभिरत — समास्थित MBh, R — स्थित
 Mn, MBh, etc — तस्थिवत् (loc) Ragh,
 Rājat — उपविष्ट ifc MBh, Pañcat,
 Bhatt — सक्त MBh, Kāv, etc —
 संयारेन् Pañcar — निवेशित MBh, Kāv,
 etc — व्यापारिन् (comp) BrahmanP
 — अवस्थित — अवलीन (in comp)
 Natōd 2.46 engaged in the affairs
of life विषयवासेन् w engaged in

a business कार्यवत् Mn 9.74, MBh,
 etc engaged in a libation सवनस्थ
 Yājñ engaged in an Adhvāra
 अध्वरस्थ, अध्वरेष्ट [RV 10.77.7] engaged
in an Ajāmedha अश्वमेधयाजिन
m SB 13. ~~13~~ 14 अश्वमेधेन PB 2
engaged in any business कार्यव्युक्त
engaged in sacrifice यज्ञकर्म. R —
 यज्ञस्थ Yājñ engaged in a Svayam-
vara स्वयंवरस्थ Ragh engaged in
austerities तपोयुक्त MBh, Var Br S, L 25
engaged in battle रणस्थ MBh engaged

14894

in copulation मैथुनगत MBh engaged
in cultivating true knowledge

ज्ञाननिष्ठः Mn 3.134 engaged in religious

mediation ध्यानिन् MBh engaged

in religious observance (as a

Brahmacārin) व्रतस्थित Var Brs

engaged in religious practice

(in honour of) व्रतचारिन् (with gen)

RV, Āśv Gr, MBh, etc engaged in

sexual intercourse सुरतस्थ Kathās

engaged in study विद्यानुसैविन् W

engaged in tirthayātrā तीर्थयात्रिन् W

engaged in various pursuits अनेकांश

engaged in war रणस्थ मित्र

engaged with उपसक्त Kap entirely

engaged in पशधोन ‡ (आ) etc Kād,

Rājat having the mind deeply

engaged in (any object) आसक्तचित्त,

आसक्तचेतस्, आसक्तमनस् intently engaged

in व्याकुल ‡ (आ) (comp) Kālid, Prab-

intently engaged on विषय (etc)

not engaged in अग्रवृत्त they were

engaged in the [festival called]

Gavāmayana गवामयनेनैषुः Kātyśr

25.5.2 very much engaged in

भृशसंयुक्त (instr) MBh worthy to be

engaged in उपासनीय to be engaged

in व्यापृ, व्याप्तिभते, व्यापृणुते MBh, Kāv,

etc — सज्ज (सज्ज) cl 1 (Dhātup 23.

18) सजति (rarely सजते) (loc) Br,

Ragh, Naish — शील Caus (cl 10)

शीलयति (acc) Āpast, MBh, Kāv, etc

— वृत् cl 1 वर्तते (rarely वर्तति)

(loc) Āpast, MBh, etc — भू cl 1

(Dhātup 1:1) भवति rarely भवते MBh,

Kāv — उपास, उपासते RV 10.154.1,

AV, MBh, Suir, etc — पर cl 1

परति rarely परते (instr) RV 10.71.

5 AV 6.11.1 A + Br, etc — प्रवर,

प्रवरति (ep also प्रवरते) (loc) MBh,

BhP to be engaged in (rarely in

religious act) अन्वास to be

engaged in अस् Intens वावरयते,

वावसि MW — विष्ठा, वितिष्ठते (loc)

Hariv — निवेशनीय W to be

engaged upon विगारु Pass

विगार्यते Kār, Pañcat.

engendering adj II सूत MW - सूत MW.

engendered adj I जनिता W.

II उपजात MBh, Das, etc — सूत.

engendered by जातक etc Mn 9.143,

Cāṇ — जात (instr or abl) RV, etc.

5/8.

engine n III उपकरणम् KātyŚr, Śāṅkhya,

Yājñ, Mn, etc - यन्त्रम् MBh, Kāv, etc.

fixed on the revolving engine (of the

universe) यन्त्रासृढं mtn Bhag a

particular engine of water

सहस्रधातिन् n VarBrS, Sch a

water-engine जारियन्त्रम् Mālav

having engines and water and a

rock सयन्त्रजलशैल मप MW.

मिनिमल
5/3.

English

n
adj

III

mtb
अङ्गरेज Inscr.

Sum.
Ch.

engrave vb I उक्त्, उकिरति Vikṛ, Ragh.

II अभिनिष् — निष् cl 6 (Dhātup 28.72)

लिखति (rarely लिखते) Bṛ, etc — संलिष्,

संलिखति Pañcar.

engraver II मुद्राकरः MW — लिपिकरः MW.

engraved adj I उक्कीर्णः.

(said of a document) transferred to (a

plate, i.e. engraved) अर्पित Ragh 17.79,

šak, kum 3-42.

engrossed adj । I समावेशित Kāv, Pur —

आविष्ट.

engrossed by । II व्यग्र ‡ (आ) MBh;

Hariv, Kāv, etc — संगोष्ये (loc) R,

BrahmaṣP.

। II कृतक्षण (comp) Jātakam —

परिमित (comp) BhP — प्राप्त Ragh,

Siddh — स्पृष्ट MBh — स्थित Mn, MBh,

etc — हेताकिन् Uttamac.

engrossed by fear भयेकप्रवण W

engrossed in संनिविष्ट MW

engrossed with भावित MBh, Samk, Pur

engrossed with sitā लैदहीमय + (ई).

Vas having the mind engrossed

अक्रान्तमति quite engrossed in

ध्यायिन् (comp) Heat to be engrossed

by विगाह्, विगाहते (cf also विगाहति)

BhP.

विगाहति
BhP

Enhance vb । I विशिष्, विशिनष्टि MBh.

। II अधिनी RV 10. 89. 6 — उदीर caus

उदीरयति Suśr, Kum, etc — उद्दिच caus

उद्देचयति Rājat — प्रचि, प्रचिनोति,

प्रचिनुते Var.

to enhance the value of

विशिष् caus विशिष्यति (acc) Bhartr

to enhance the work of विशिष्,

caus विशेषयति (acc) Bhartṛ

enhancement of the Stoma

स्तोमवृद्धि f.

enhancing adj I विवर्धिन (only in f

इनी and at the end of a श्लोक) Mn, MBh,

etc — प्रवर्धक f (इका) 7 mss, प्रवर्धन

Hariv, Susṛ

enhancing exceedingly उद्भयक Rājāt

4. 526.

enhanced adj I विवृद्ध ŚvetUp. MBh, etc.

III उद्धत — वेजित MBh - सम्प्रवृद्ध MBh,

VarBhS, Kām.

to be enhanced I II उदि, उदति.

528

Enhydra Heloncha

चक्राङ्गी L.

सि. न.
८६

Enhydra Hingcha ब्रह्मी L — हिमोचि,

हिमोचिका, हिमोची L.

Enhydra flingtsa

आर्द्रत + हरि.

हरि.
अ. १०.

enigma २। I प्रवहः ŚrS, प्रवहिका B२, ŚrS

— प्रवहन्ति, प्रवहिका, प्रवहो L — प्रहेलि f (L)

प्रहेलिका (Kāvyāḍ) प्रहेली.

I II कूटः L, कूटम् Bhp 6. 5. 10 k 29 — हृष्कूटम्

W — प्रश्रुति L — वाचनकम् MW — विपादिका

L.

a kind of ^{enigma} ~~enigma~~ वञ्चिता Cat —.

सम्भूता Cat — (in rhet) उभयचञ्चला

Kāvyaḍ a kind of enigma (not

containing a solution) बहिर्गोपिका L

a kind of enigma (the meaning of

which is hidden by the sandhi)

समागता Kāvyaḍ.

enigmatical adj । II प्रवर्तित Nir —

उपजिज्ञास्य ŚBr 3.2.1.24.

enigmatical expression नातिका Kam

14915

3

5.51.

h/edat
- 1/10

enjoin ub II चुद् caus चोदयति rarely

चोदयते ŚāṅkhŚr, Lūty — व्यादिश्,

व्यादिशति MBh, Kāv, etc.

II अनुयुज् — नियुज्, नियुनक्ति, नियुङ्क्ते

Mn, MBh, etc — नियुज् caus नियोजयति

— प्रत्यादिश्, प्रत्यादिशति R, Bhr — युज्

८ 7 (Dhātup 29.7) युनक्ति, युङ्क्ते (ek)

also युञ्जति, युञ्जते Ved योजति, योजते)

BhP — विधा, विदधाति, विधत्ते ᳚᳚᳚᳚᳚᳚,

Mn, MBh, etc — शास् ᳚ 2 (Dhātup 24.

67) शास्ति (Ved and also ek शास्ते, शासति,

शासते) MBh — संज्ञा caus संज्ञापयति,

संज्ञापयते Havi᳚ — समनुयुज् R — समृ

caus समर्पयति, समर्पयते R — प्रतिप्रसू,

प्रतिप्रसुवते Ap᳚᳚, Sch.

enjoining ᳚ ᳚ II नियोजनम् MBh, etc —

प्रशासनम् W.

one who enjoins अनुज्ञापकः what

enjoins ~~प्रणुद~~ प्रणुद mbn (ibc) W

who enjoins प्रणुद mbn (ibc) W.

enjoining adj । I विधायक Samh,

Kātyāṣṭh, Sch.

enjoining acts कर्माभिधायक W

enjoining duties कर्माभिधायक W.

enjoined ads II चोदित Sāṅkhya, ५

Kātyāyaṇa, Mn 2f, 8, MBh 13.2439, R 3.

56.16 — विहित Gṛhyaṣūtra, Mn, MBh, etc

— समादिष्ट MBh, Kāv, etc.

II अनुयुक्त — (in gr.) आचरित Rikāt,

Pāṇ. 1.4.51, Comm — आदिष्ट Śak —

निर्दिष्ट TS, Mn, MBh, etc — नियोजित

~~अन्य~~ — नैयमिक Āpast — प्रत्यादिष्ट —

प्रशासित W — विनियुक्त 11W — संस्कृत

Hcat.

being enjoined 11 चेदितत्वम् Jaim

6.1.9, (अचेदितत्वम् neg) Kātyśr

1.6 — विहितत्वम् Hcat.

being enjoined (as a rule) विधेय

PārGṛ doing what is enjoined

वृत्तानुसारिन् W enjoined according

to rule विधानोक्त Bhag enjoined

according to (sacred) precepts

विधानोक्त Bhag enjoined and

prohibited विहितप्रतिषिद्ध Kāty Śr,

Sch enjoined at once सहशीष्ट

ĀpŚr, Sch enjoined by the Purānas

पुराणोक्त MW enjoined by the

Sāstras — शास्त्रोक्त W enjoined

by the Smritis स्मृत्युक्त W

enjoined by the Veda and human

law श्रुतिस्मृत्युदित Mn 4.155 enjoined

enjoined by the Veda and human

tradition श्रुतिस्मृतिविहित W enjoined

for the ~~krama~~ krama arrangement

क्रमोक्त W enjoined in the Veda

श्रुत्युक्त Mn 1.108, श्रुत्युदित MW

— वेदोदित Mn 4.14, etc enjoined

together सहस्रिष्ट ApŚr, Sch not

enjoined by the Śāstras अशास्त्रविहित,

अशास्त्रसिद्ध one who has enjoined

अनुयुक्ते अनुयुक्तेन (gana इष्टादि

v u) one who has ~~enjoined~~ enjoined

the building of a fortress विहितदुर्ग-

रचन MW so enjoined एवंकृत

RPrat.

to be enjoined । ॥ ~~अथ~~ अनुयोज्य mfn —

नियोज्य mfn MBh 1. 3267 — विनियोक्तव्य

~~प्र~~ mfn MW — संदेष्टव्य mfn Sak.

to be enjoined (as a rule) विधेय mfn

ParGz state of being enjoined विधेयता

Prāyaśc the state of not being

explicitly enjoined अप्रकृष्टता KatyŚr.

enjoy vb 1 II आस्वद Caus आस्वादयति MBh,

R, Bhp, Var Br., Suss., Pañcat, etc उपभुज्,

उपभुङ्क्ते (cp. also उपभुञ्जते MBh, Yajñ, Pañcat,

~~cat~~ etc — उपभुज्, उपभुङ्क्ते (cp. also

उपभुञ्जते — भुज् cl 7 (Dhātup 29.17)

भुनक्ति, भुङ्क्ते (rarely cl 6 भुञ्जति, भुञ्जते)

RV, etc.

1 II आधिभुज् — अनुनन्द — अनुभुज् — अभिमन्द

Ā (with loc) RV 10-5-2 अनवी, अववेति RV

10-23-4 - अश्, अश्नाति Bhag 4-20, etc

अश् (in classical Sanskrit only) अभुते

MBh, 12-12136 - आह seldom Ā, आहरति MBh,

kathas, R, etc - आह caus आहारयति, आहारयते

MBh, R - उपाश, उपाश्नाति MBh - का RV, कन्

- चन^{ष्ट} P & Ā RV, VS 8-7 - चनस्य Nom

RV 1-3-1 - जुष l 6 जुषते (also P) l 3

जृ जृजोषति, rarely ८ 1 जोषति RV, AV, etc -

तृप् ८ 4, तृप्याति [RV, TS, etc], ८ 5 तृणोति

[dhātup १ शुभनादि] ८ 6 तृपति [dhātup]

(with abl.) Mn ~~४.२५१~~ 4.251 -- दुह ८ 2,

दोष्यि, दुग्धे, दुहे ८ 6, दुहति, दुहते, ८ 4, दुह्याति,

दुहयते -- निर्विश, निर्विशति Hsiv, kāṛ, etc -

परिभृज् -- परिभृनक्ति, परिभृङ्क्ते kāṛ, sāk -

परिषेव्, परिषेवते kāṛ, Pw, Pañc - पुष् ८ 1

(Shātip 17.50) पुषाति (trans), cl 4 (Shātip

26.73) पुष्यति, cl 9 (Shātip 31.57) पुष्याति RV,

etc — प्रतिभुज्, प्रतिभुनक्ति MBh — प्रसुपभुज्,

प्रसुपभुङ्क्ते R — प्रमद् caus प्रमादयते — प्राश्,

प्राश्नाति (rarely प्राश्नीते) RV, etc — प्री cl 9

प्रीणाति, प्रीणीते, cl 4 प्रीयते (cp. and m-c also

प्रीयति, प्रियते, प्रियाते) P (mostly प्रीयते) (gen,

instr, loc, abl, RV, etc — भज् caus भाजयते

(acc or gen) RV, ŚB₂ -- युज् (with आत्मनि) Mn

G.12 — वृथ् , वर्धयते RV, etc — संविह् , संवेदि ,

संवेदिति Kath, MBh, Bhāṭṭ — संस्वद् (only inf

संस्वसुद्) RV 8.17.6 — सय् ७ 1 (Bhāṭṭ 6.2)

सयते (in RV also सयति, सियन्ति (instr or

acc) RV, AV — संदुह् , संदुग्धे RV 9.18.5 — सन्

७ 1.8 — सनति, सनुते , सनोति, सनुते RV, AV, B₂, Ś₂S

— सफल्य् Nom सफलयति kāv , kathās, सफलीकृ

सफूर्णकरोति Pañcat, Śatr — समासेव्, समासेवते

Mn, Subh — समास्वद् caus समास्वादयति R, kām

— समुपसेव्, समुपसेवते R — समुपाश्, समुपाश्नाति

MBh — सम्पाश्, सम्प्राश्नाति Heat — सुषूय Nom

सुषूयते car, सुसूयते — स्वद्, स्वाद् ७ 1

(Śhātup 2.17) स्वरते (ved also स्वदति) RV, MBh

— स्वद्, स्वाद् caus स्वादयति Sn̄is, Śis — स्वद्,

स्वाद, स्वादति, स्वादते (generally pl. स्वाद्) R,

Hariv, Subh.

1 ③ की cl 2 (Shātip 24.39) वेति.

to enjoy (a dominion) उपयुज only

उपयुक्ते (Pan 1.3.64) (but also ~~not~~ rarely

P) ĀsvGr, Lāt, MBh, etc to enjoy

(also carnally) गज cl 1 Ā (rarely

P) RV, etc to enjoy (also sexually, +)

निषेव, निषेवते (acc) Mn, MBh, etc to enjoy

14932

an oblation प्राविश (with पिण्डीम्, तर्पणम्)

to enjoy (a woman) 1 I उपभुज्,

उपभुङ्क्ते (cp. also उपभुजते) Kathās,

Pañcat, etc.

1 II आमृश, आमृशति — उपयुज् only

उपयुङ्क्ते (but also rarely P) ^{is} AmrGr,

Lāty, MSh, etc.

to enjoy (carnally) 1 I भुज् cl 7

14933

(Shatup 29.17) भुनक्ति, भुङ्क्ते (rarely

ल 6 भुञ्जति, भुञ्जते) Gṛīhyas, MBh, kāv.

1 ॥ रम् ल 1 P Ā MBh, Hariv, Śukas

— रम् caus. रमयति MBh, kāv, etc.

to enjoy (esp. carnally) सम्भुज्, सम्भुनक्ति,

सम्भुङ्क्ते Rājat to enjoy (food) उपयुज्

only उपयुङ्क्ते (Pāṇ 1.3.64) ~~उपयुङ्क्ते~~ (but

also rarely P) AśvGr, Lātī, MBh, etc

to enjoy frequently भुज् ⁱIntens जो भोजि,

जो भुज् जीति Gr to enjoy heavenly

bliss मद् caus मदयते, मादयते RV, TBz,

BHP to enjoy heavenly bliss (said

of gods and deceased ancestors.)

मद्, cl 4 मद्यति (ep. also मद्यते Ved also 1

मद्यति, मदते) RV, TBz to enjoy immode-

ately आतिसेव् to enjoy (lit and fig)

समश् , समश्नाति Mn, MBh (esp) to enjoy

meal भुज् cl 7 (Shatap 29.17) भुनाक्ते,

भुङ्क्ते (rarely cl 6 भुञ्जति, भुञ्जते) RV, etc.

to enjoy one's self ^{1 II} / आरम् , आरमति Mn,

Das, Kathās, etc — प्रमद्, प्रमन्द (rarely

A) प्रमदति, प्रमन्दति, प्रमाद्यति, प्रमाद्यते RV —

रम् caus रमयति MBh, Hariv to —

व्याह , व्याहरति, व्याहरते BHP (exceptionally

for विह) to enjoy (pleasure) प्रपद् ,

प्रपद्यते (ep. also प्रपद्यति) R to enjoy

severally प्रसनुभू, प्रसनुभवति PraśnUp,

Divyān to enjoy (sexual intercourse)

आसेव् (rarely आसेवति), आसेवते to

enjoy singly प्रसनुभू, प्रसनुभवति

PraśnUp, Divyān to enjoy ~~su~~

Successively अनुभुज् kum to enjoy

to-gether समनुभू, समनुभवति Ragh

unfit for a spiritual teacher to

enjoy अनाचार्यभोगीन mfn improper

for a spiritual teacher to enjoy

अनाचार्यभोगीन mfn one who makes

another enjoy anything भोजयितु mfn

Nalak, Brahman P strong desire to

enjoy anything आत्मप्राप्ते 6 Pan 7.1-51.

14938

enjoying 1 ॥ उपसेवनम् MBh, Sniz - प्राशकः^३

sāy on RV 1.40.11 - निर्वेशः L - लाभः MW -

समुपभोगः MBh - सम्भक्तिः MW - स्वदनम् L.

the act of enjoying आस्वादनम् Pañcat,

Hit - भोजनम् RV enjoying (a lover)

उपभोगः VP, Ragh, etc enjoying (a woman)

उपभोगः VP, Ragh, etc enjoying (also

metaphorically) आस्वादः Mn, Kathās,

14939

sāh, Yājñ, etc enjoying and

acquiring क्षेम and योग RV, VS 30.14,

PārGr, MBh 13.3081 (with Jainas)

enjoying once भोगः (with Jain)

enjoying repeatedly उपभोगः enjoying

sport क्रीडारसः Ratnāṁ 1 enjoying

the male वृषामोदिनी kāth enjoying

the nectar of moon-like face

14940

चकोरव्रतम् Kathas 76.11 enjoying to

know purpose वृथाभोग mfu MW.

enjoyment n 1 I भोगः RV, etc — उपभोगः —

रति t Up, Mn, MBh, etc — सुखास्वादः W

आनन्दः RV, AV, VS, R, Ragh, etc.

1 II अनुभोगः (in law) — अवस् n RV —

आनन्दि m L — आभोगः L — आरमणम् TS, ŚBr —

इरा AV, ŚBr, Ait Br — इष्, इषी t —

उपजोषणम् - उपभुक्ति $\frac{1}{2}$ T -- उपमादः RV 3.5.5

- उपयोगः swiss - उपसेवा Hit, Car - उति $\frac{1}{2}$ -

BWP 8.5.44, क्षरण T -- कश्चम् L - कामः -

श्रीडाकोतुक्म् W - जाः L - परिक्रिया - परिभोगः

MBh, Kāv, Var - पारणम् ~~eat~~ also आ $\frac{1}{2}$)

Ragh, Balar - प्रतिभोगः MBh, प्रतिभोजनम्

car, pl. for प्रतिभाग Mn 8.307 - प्रतिसंवेदनम्

Nyāyas, Seh - प्रसुपभोगः MarkP - प्रयस्न

14942

RV — पाशनी Vait — असस् n RV — भुक्ति ह

AsvGr, Pañcat — भुज् ह RV, AV — भोक्तृत्वम्

Maitr, Up, Bhag, Bhp — भोजनम् RV —

भोज्यम् RV — मयस् n RV, VS, TBz — महाराज्यम्

RV — मायोभनम्, मायोभव्यम् GrS — रतम् kar,

Var, etc — रन्तव्यम् MW — वयस् n RV, AV —

विहारः Yañ, MBh, R, etc — जीति ह RV —

सम्पत्ति ह AitBr, etc, सम्पद् ह VarBrS,

sarvad, Pur — सौभाग्यम् (पुं० त्रि० आ) RV

सौभाग्यम् (पुं० त्रि० आ) Mn, MBh, etc — सौमनसः

Vs, Av.

amorous enjoyment (often perso

personified as one of the two wives

of kama deva, together with

Prīti) रति त्रि० Mn, MBh, etc another

enjoyment रसान्नरम् kathās any

14944

object of enjoyment भोजनम् RV

any object of enjoyment (as a

festival भोजः MBh, R any object

of enjoyment (as food) भोजः MBh, R

bestowing enjoyment भोज मन् RV

body of enjoyment सम्भोगकायः

MW B. 247 carnal enjoyment सम्भोगः

(life of आ) MBh, kāv, etc causing

both enjoyment and fear आनन्दभैरव

mfn.

causing enjoyment adj ११ उपभोज्य

५६ MBh — रसावह kāryād.

१॥ मयसूकर VS. ६

causing great enjoyment महाभोग

४ (आ) common enjoyment सजोषजम्

Sāṅkṣīr Common enjoyment of

सह भोजनम् (gen) MBh complete

enjoyment सम्भोगः (५८ ऽ आ) SB₂, etc

enhancing enjoyment आनन्दवर्धन

enjoyment R an enjoyment for the god

देवकीर्ति ऽ RV enjoyment of a

kingdom राज्यसुखम् VarB₂ enjoyment

of an oblation हव्यजुष्टे ऽ RV, AitB₂

enjoyment of anāgama property

अनागमोपभोग enjoyment of any

amusement नमयुति f. Dāsar, Sch

enjoyment of fruits फलोपभोग: kap

enjoyment of happiness सुखसंविनि f

kiz (esp.) enjoyment of love रतम्

kār, var, etc the enjoyment of

pleasure सुखभोग: MW enjoyment

of pleasures कामोपभोग: Bear

enjoyment of property स्वानुभावः

Kathās the enjoyment of sensual

pleasures विषयाभिरिति †, विषयाभिनाषः

kar the enjoyment of sleeping

and sitting शयनासनसेवनम् VarBrS.

enjoyment sexual intercourse

सरतसम्भोगः Vet enjoyment of

sexual love कामरसः MBh

14949

enjoyment of women रत्नीभोगः Mārka

enjoyment of a woman रत्नीसम्भोगः

VP, रत्नीसुखम् BHP the first

enjoyment प्रथमभक्षः SBz, प्रथमभक्षणम्

(Apér Commun) (gen) SBz fit for

king's enjoyment राजभोगीन infr

Pān 5.1.9, Vastt 3, Pat for

enjoyment मध्ये RV frequent

enjoyment of सेवा (comp) Nir, Mn,

MBh, etc giving enjoyment इरावत्

mfn giving enjoyment to the

soul of जीवभोजन mfn (gen) VS 23-

31 giving no enjoyment निरास्वाद्य

mfn granting all enjoyment

विश्वभोजस् mfn RV, AV the granting

of enjoyment भुजि t RV great

enjoyment सुरति † MW -- महाभोगः

kathas ground (lit and fig)

for enjoyment विनोदस्थानम् Sak.

having enjoyment 1I भोगवत् म्भ

Mbh, Hariv, BHP — सम्भोगवत् म्भ

VarBzS -- रतिमत् kathas, inviting

to enjoyment वीतिहोत्र म्भ RV leading

a life of enjoyment भोज म्भ BHP

not devoted to enjoyment निभोग

mfn MBh.

an object of enjoyment ^{1I} भोग्यम् L

= उपभोग्यम् MBh, Haricch — भोगवस्तु n

Pañcar.

^{III}
1 II आभिवम् Mn, Ragh, Kathās, etc.

offering enjoyment भोगवत् mfn

MBh, Hariv, Bhp — भोगेन् mfn MBh,

14953

Yājñ, var, etc. ~~is~~ one to whom

enjoyment is to be afforded भोजनीय

mfu Nir one who has enjoyed

an enjoyment भुक् भोग mf (आ) ण

MW a particular articulus of

enjoyment (?) मानमयः Hariv

8455 (Nīlak) producing enjoyment

भोगकर mf (ङ) ण Bharts a promoter

14954

of enjoyment भोजयितृ मफु MW

repeated enjoyment पुनर्भोगः col

season of enjoyment कौतुकम् L

Selfish enjoyment भोगतृ^{णा} Malato

Sensual enjoyment इन्द्रियसेवनम्

Pāncar — पिप्पलम् Bhp serving

the gods as an enjoyment

देवप्सरस् RV Suitable for

enjoyment सम्भोगक्षम मभु NW

Suited to enjoyment उपभोगक्षम

mfn Sak to have the enjoyment

of आजीव P (acc) Yajñe 2-67,

Mārkṣ to yield enjoyment मुच

caus मोचयति धा तुप् 33-66

without enjoyment अभग मभु

AV 5.31.11 abounding in enjoyment

different enjoyments (?) यस्यस्य

mf kathās having enjoyments

भोगेन mf MBh, Yājñ, Var, etc —

having great enjoyments महाभोगत्

mf MW having no enjoyments

अनाभोग mf TAs not too much

given to enjoyments नातिभोगिन

mf MarkP offering no enjoyments

अनाभोग anā TAs sich in enjoy-
ments हार्दिकावती RV.

enjoyer. adj 1I उपभोक्तृ śvetv,
Var BṛS — सम्भोक्तृ m Pañcar.

1 II निषेवितृ m MBh, R — भक्षक ~~भक्ष~~

Hariv, Kāv, Hit — भक्षयितृ, भक्षितृ

m MBh — भूत m RV 10-20-2 — वंत्

m RV.

earth enjoyer महीभुज् in kar,

kathās enjoyer of a ^ashree in

a sacrifice राक्षभागभुज् in kum, Pur

enjoyer of worldly pleasures

कौलिनागर: L Sacrifice - enjoyer

यज्ञभोक्तृ in Pañcar ~~श्र~~ — यज्ञभुज्

in MBh, Pur the state of being

an enjoyer भोक्तृत्वम् Maitr Up, Bhag,

BhP.

one who enjoys 1 II. भोक्ता म

भोक्त्री MaitrUp, MBh, etc - उपभोक्तृ

उ म्भु SretUp, VarBṛs.

4 II आहर्ता म Lalit.

one who enjoys another's wife

परदारपरिग्रहः (R), परदारभुज् (MarkP),

परदारिन् (R) म. one who enjoys

(food) उपयोक्तृ enjoy Car one who

enjoys himself विहर्तु म Ragh

we shall enjoy ourselves

आत्मा सुखे नियोक्तव्यः R.

enjoying adj 1 I आस्वादक sah ...

भोगिन् MarkP, Prasaing — उपभोगिन्

ये

— सम्भोगिन् kār, Var B. S.

1 II

आभोग ये TĀ₂ — आभोगिन् T —

उपभोजिन् Swiz -- निषेवक (यु) MBh, Bhp.

निषेविन् m (यु) MBh, Hariv, etc --

परिभोक्तुः SaddhP - भाषिवन् TBz - भाज्

(mostly यु, exceptionally with gen)

Bz, etc -- भुज् यु Mn, MBh, etc -- भाज्

Bhp -- भोजिन् (यु) Laty, Mn, MBh, etc --

सुमदिः Hariv -- सविन् (only यु) MBh,

Kāṣ, etc -- स्वादिन् (यु) Nalod.

not enjoying adj 1I अभोक्त -

निरुपभोग Sāmkhyak. + all enjoying

विश्वभुज W enjoying a holiday

वशोत्सव Kathas enjoying a

share in the sacrifice यज्ञांशभुज

m Kum enjoying all सर्वभोगिन् W

enjoying all desires कामभाज

KathUp 1.24 enjoying by

(another's) life असुनृप् RV enjoying

(carnally) भुज् यत् (Hm, MBh, etc

enjoying each other mutually

सम्भोगिन् AitBr Sāṅkṛś enjoying

fruits फलभोगिन् W enjoying

fruit फलभुज् MW enjoying ghee

(as agni) धृतप्री AV 12.1.20.18.4.41

enjoying happiness आनन्दभुज्

Mand Up, Vedāntas enjoying

happiness सुखभुज VarBzS enjoying

heaven स्वर्गवत्, सुवर्गवत् R enjoying

in vain वृथाभोग MW enjoying

life सुजीवित kad — जन्मभृत BHP

1-18-18-10-84-9 enjoying much

पुढभुज RV enjoying one's life

असुतृप् BHP (once असुतृप्)

enjoying one's Self रामक Vop, स

रमक enjoying one's self every

day सद्योवृद्ध RV enjoying one's

Self with विहारिन् Yājñ, MBh, etc

enjoying pleasure सुखभोगिन् MW

enjoying pleasures भोगभुज् Mark P

enjoying sleep स्वप्नभुज् Subh

enjoying the advantage of

having a son पुत्रफलभक्त मन्त्र.

॥

enjoying the earth ॥ क्षेजीभुज

॥ Sāntis 1.10 - क्षमाभुज ॥ Rājāt

5.50 - गोभुज ॥ Rājāt 5.6.

enjoying (the fruits of any-
thing) in the next world प्रेमभाज

Hariv enjoying the reward

of भुज ५० Mark P enjoying
things brought by one's self

स्वयमाहसभोजिन् MBh enjoying

to-gether सम्भोजिन् AitBr, Śaⁿkhⁱ

— सहभक्ष Maitr^s, AV, Lāty enjoying

wealth रायिवृध् RV not enjoying

women (by sexual inter course)

अरणीसंभोजिन् Comm. on Mn 6.2४,

अरुणपायिन् $kātyśr.$

enjoyable adj 1 I रम्य b (आ) $śB_2$, etc.

the state of being enjoyable

उपभोग्यत्वम् R.

enjoyableness ^{1 II} / भोग्यता ($śaikh B_2$),

भोग्यत्वम् (Hariv.).

enjoyed adj 1 I आस्वादित — भुक्त

MBh, kāv, etc — उपभुक्त — सम्भुक्त.

1 ॥ उपयुक्त MBh, R — कृतोपभोग — निर्विष्ट

Kāṇ — परिभुक्त k āṇ — भक्षकृत TS,

Āśv Ś₂ — भाक्षित ś₂, etc — भुक्तभोग ह (आ)

R — संगीट MW — स्थापित W.

not enjoyed 1 ॥ अजुष्ट RV. any-

thing enjoyed उपभोग्य R. P. Kum,

Pañcat, etc — भोजनम् RV, AV, Naigh

being enjoyed सम्भोग्य kām —

असुखी difficult to be ~~to~~

enjoyed दुःख राजा 5.19 enjoyed

by Brijhar pat सुखपतिप्रसूत RV

having the best past enjoyed

उपानिषद् Malav not allowed

to be enjoyed भक्तिवर्जित Pañcat

not being enjoyed अनुपभूज्यमान

not enjoyed (at the sacrificial

14972

oblation अर्घ्यं ६ (॥) RV 4.48.1

one who has enjoyed his riches

अपिपुत्रः पातक one who has
enjoyed the fruits of merits and

is doomed to labour for more

in another birth अविद्यमानो न one

who has not enjoyed अविद्यमानो न

RV 10.95.11 that has enjoyed

अभ्युक्त the thing enjoyed अभ्युक्त MBh

very fit to be enjoyed अभ्युक्त

त- (अ) क्त्वात् what is enjoyed अभ्युक्त

अभ्युक्त, Maitrlyp, MBh, Yājñ, etc what

has not been enjoyed before

अभ्युक्तम् MBh 12-180-32.

to be enjoyed ^{adj 1} ↑ MBh, Kathās अभ्युक्त आ, etc

अभ्युक्त - अभ्युक्त क्त्वा - अभ्युक्त Yājñ,

kāṇ, etc — रत्नोय Mṛicch.

111 आलुप्यः L — आनन्दमित्तोय — आभोग्य

RV 1.110.2 उपगोक्तोय MBh — निवेदनीय

Ragh — निषेवित्तोय MBh, Śak, Var.

निषेव्य MBh, Hariv — भोगाह MW — भोज्य

MBh, Hariv — भोज्य MBh, Balar, etc

भोज्य Bhpr, Maitr Up, MBh, Yajñ, etc

भोज्य f (भा) Up, MBh, etc — रत्न f (भा)

S.B. 2, etc. — સમીપનાય NW.

not to be enjoyed ¹¹ / અમોગ્ગ High

(v. for અમોગ) — અમોગ્ગ anything

to be enjoyed મોગ્ગ M.P.h, R, etc

to be enjoyed again પુનર્મોગ્ગ 7B, 2

to be enjoyed by એવ to be

enjoyed by all સર્વમોગ્ગ Mhatt, સર્વમોગ્ગ

Sak to be enjoyed by many

बहुधासा हास to be enjoyed ~~ear~~

Carnally Most Subh to be

enjoyed Sexually Most Rājat

to be 'licked' i.e. enjoyed by the

heart हृदयैः Pracand easy to be

enjoyed स्पर्शैः (आ) Pañcat easy

to be enjoyed सुखभाष्य Kathās

of which that which is to be

enjoyed has been enjoyed भुज्जितम्

{ (आ) inset up (v.l. भुज्जितम्) what

may be enjoyed भोज्य AV, etc.

having ^eenjoyed 1 I भुज्जितम् NPsh.

to be enjoyed 1 I भुज्ज्य pass भुज्ज्यते Bz,

BHP, etc.

to cause to enjoy 1 I भुज्ज्य caus भोजयति

mc. भोजयते AV, etc. to cause to enjoy

सम्भुज्ज् caus सम्भोजयति Yājñ MBh, Dh.

causing to enjoy adj 1I भोजयितुं MW.

desire of enjoying 1 II विभक्षणीषा

Nyāyam. + desire of enjoying

anything संभुक्ष्ण MBh desire of

sexual enjoyment हिरंसा MBh,

kathās, Pur desires of worldly

enjoyment संभुक्ष्ण Kull on Mn 2.224.

to wish to enjoy 1 II तृ७ desid

(Subj तितृसात्) RV 10.87.19 — भृज् desid

लुभुक्षति (once), लुभुक्षते Naish.

1I
wishing to enjoy (any one) carnally

रिंसु (acc) HParis.

enlarge ub | I विवृध् caus विवर्धयति MBh,

Kāv, etc.

II अभिप्रवृध् caus अभिप्रवर्धयति suph —

आप्यै caus आप्यायति — आप्यै, आप्यायते

MBh — उपपृच, P A RV 1.40.8 — पृचूक MW

— विशाल्य Nom विशालयति suph — संवृध्

caus संवर्धयति MBh, Kāv, etc — समभिवृध्

caus समभिवर्धयति MBh, R — स्फीतीकृ,

स्फीतीकरोति Jātakam.

to enlarge in front of अभितन RV 8.

6.25 & 9.108.6 to enlarge upon

विस्तृ, विस्तृणोति, विस्तृणुते, विस्तृणाति,

विस्तृणीते MBh, Kāv.

enlarging III वर्धनी Kātyśr, Hit.

enlargement II वृद्धि & Śās, MBh, etc

— स्फीतता MW.

III उल्लेखः MBh, R, Suśr, Megh.

any glandular enlargement in the

abdomen गुल्मः Suśr, Var Br. 21.8,

Kathās 15 a disease consisting in

an enlargement of the glands of

the neck. अपची Suśr the enlargement

of any gland बृण्डी enlargement of

the abdomen (from flatulence) उदरम्

Suśr enlargement of the scrotum

(from hydrocele) शोथे + Suśr great

enlargement अभिष्यन्दः, अभिस्यन्दः

Ragh, Kum morbid enlargement of

the leg क्षीपदम् Suśr, Bhpr, etc.

enlarging adj II तापेष्णु W.

enlarged adj II स्फोतीकृत R — स्फोत

Bhpr.

1 II आपो T — राधस MBh, Sak, etc —

उच्छ्रित Prab, Rajh — जृम्भित MBh 7.8198,

Kathās. 64.71 — विस्फुरित W — सूक्ष्मेकृत

MW.

enlarged leg शिलीपदः Dhūrtas, क्षीपद

enlarged to excess अतिप्रवृद्ध mn

an incurable from of enlarged

abdomen गरिस्ताविन् n (sc उदर) Susā,

Bhpe.

to be enlarged । II राधनीय मप.

not to be enlarged । II अनधिक मप.

सिद्धि
5/81

enlighten ab । I ~~स्ते~~ विद्युत् caus विद्योतयति MBh

R, etc — रुच् caus रोचयति, रोचयते RV,

SBh, BhP.

। II अभिज्वल् caus अभिज्वालयति Vait —

अभ्यवज्वल् caus अभ्यवज्जलयते GopBh —

आदी — निर्विभास् caus निर्विभासयति MBh

— प्रभा, प्रभाति TUp — प्रभास् caus

प्रभासयति MBh, R — प्ररुच् caus प्ररोचयति

RV.

to enlighten the understanding पू८१

(Dhātup 31.12) पुनाति, पुनीते ८।

(Dhātup 22.70) पवते (with कृत्तुम् or

मनीषाम्).

enlightening ॥ II प्रबोधनम् Pañcat, Prob.

the act of enlightening उद्योतनम्.

enlightenment ॥ II कृत्तु ॥ RV.

complete enlightenment सम्यक्सम्बुद्धिः

सम्यक्सम्बोधः, सम्यक्सम्बोधि + Kāraṇaḥ

one who has attained to complete en-

lightenment (said of the Buddha)

सम्यक्सम्बुद्धः mfn Kāraṇaḥ (with

Buddhists) perfect enlightenment

सम्बोधि + MWB 43 receiving en-

lightenment by speech वाग्योतिस्

mbn SBr.

enlightener n II दीपितृ m Pān 3.2.

153.

enlightening II adj उद्योतक — उद्योतकर

~~उद्योत~~ उद्योतकारिन्.

II द्योतन ~~त~~ (भा ७२ ई) — बोधन ~~त~~ (ई)

— बोधिन् ~~भ~~ — भासक Vedāntas,

Sarvad — रोचक W — विश्वप्रबोध Bhr.

all enlightening विश्वशुचं RV, विश्वशुचि

MW enlightening (said of Agni)

अभिकृत् RV 1.31.16 enlightening (the

mind) अभिकृत् RV 9.96.18.

enlightened adj । I प्रकाशित.

। II अतत ऋ (आ) L — कवि — द्युति

— प्रतिबुद्ध Bhp — प्रबुद्ध Kathās,

Hear.

becoming enlightened ऋतुप्रा RV 4.

39.2 completely enlightened

(as a Buddha) सुप्रबुद्ध Buddh

(with Buddhists) a fully enlightened

man बुद्धः.

to be enlightened । II बोद्ध बोद्धव्य mbn

Pañcat, Sāh — बोध्य mbn Kathās —

सम्बोध्य mbn Pañcat, Kathās.

enliven vb I II caus भावयति rarely

भावयति Ait Up, MBh, etc समाप्य

caus - समाप्यायायति, समाप्याययते

Mārk P.

enlivening I II आसनः VS

आसूति † RV 1. 104. 7, 7. 97. 7

जीवनम् R 6. 105, Kathās Sm 76. 25,

Aṣṭāṅg.

enlivening a magical formula

जीवनम् Sarvad 15. 254 &

256.

enlivening adj. I संजीविन MBh

Bhp.

I II जीवन f (इ), ŚBr 2. 3. 1. 10,

MBh (said of wind, the sun etc,

of Śiva 13. 1236), Bhp 10, Kathās

प्रतिबोधन BHP, Suisse.

enlivening men युक्तमजीवन

४ (इ) AV.

enlivened adj I I संजीवित M3h.

I II जीवित R 5.66.24, BHP 8.15.3.

wishing to enliven I I

संजीजीवयिषु mfn M3h.

ennui n ॥ परिमन्दता S is .

enough I अलम् - पर्याप्तम् Kāv.

II अरम् (with पुरु or पृथु) RV 1.142.10 &

5.66.5, with dat Pām 8.2.18, Kās —

उपसंयन्त mtn L - नास्मात् परम्.

not enough I अपर्याप्त mtn ##

II
(अनलम्.

enough of कृतम् (with सह or with

instr) — साधु MBh, Pañcat enough

of consideration अलम् विचार्य enough

of joking. कृतं परिहासेन Sak enough

of this भवतु Kau, Hit one who has

said bary-āptam i.e. enough

पर्योप्तिक mtm Pān 4.1, Vārtt 2.

मि. च. च.
5/8.

enquiry I II पाठ्य f L L also m,

rarely पाठ्य) W.

enquiry as to health स्वास्थ्यः

śukas worthy of e. अनुसंधेय

mbn to make various

enquiries विपृच्छ, विपृच्छति

RV, BHP.

enquiring after (the meaning

of) a word शब्दार्थ मन् Un.

2.57, Sch.

enquired into तद्विषय मन्

Mn, Sah.

3/11/11

